

KULTÚRA

ROČNÍK XVII. – č. 20

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

12. NOVEMBRA 2014

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Večer, dvadsiateho siedmeho dňa
mesiaca októbra mi zaznelo Pánovo slovo,
slovo pravdivé.

Slovo, ktoré hrôzou znie,
obopína strachom,
ale slovo, ako predzvesť nádeje...

Tej nádeje,
že Boh je mocný
a je väčší, ako naše predstavy;
je mocnejší, ako naše svety!
Lebo Boh je svätý!
Toto o svete vraví Pán:

Proroctvo o svete

Umrel váš svet,
márna sláva -
tá sa mu už dávno odobrala
a inému sa dáva...

PAVOL ONDRÍK

A dnes
len s napudrovanou mŕtvolou máte doči-
nenia,
ktorá iba tým vyzerá, ako živá...

Sebou sám sa zasamovraždil.
Dodýchala civilizácia západu...

S jej dychom
zapadol aj jej duch...

A ... -
začína páchnuť...

Smrťou západ smrdí..!

Z preveľkej pýchy
a lásky k sebe samému -
- narcis svetový -
(„nechže všetci vidia...
aký múdry! aký krásny!
zrodca sveta nového..!“)

Snímka: Teodor Križka

sa nechce dať
ani pochovať...

Odporný je jeho smrad.
Koľko chceš
ho môžeš okiadať.

Pravdou je,
že zomrel vo svete
jeden svet...

Na jeho mieste trúchly
blesk a ples,
karneval si vystrojil.

By veselosťou slepý
a rozkošou spitý,

túto pravdu
sám o sebe nezvedel...

Aby si sa ani ty - človek
nenal'akal,
že to vlastne tvoj svet

je mŕtvy...!“

Znamená, Pane,
že to je koniec..?
Že to je tma!?

„Nie.
Nový svet!
Nové svetlo...!“

Od východu slnko vychádza...!“

Koľko treba skúseností, aby človek pochopil, že jeho osobné predstavy o spoločenskom a politickom komforte, za ktoré je ochotný prinášať obeť, môžu byť aj predmetom kalkulácie. Že jeho rozľadenosť limitovaná osobným okruhom, mestom, krajom či národom nestačí na to, aby uvidel riziká usmernenia jeho - uznajme čestných, poctivých - túžob na nekalé záujmy iných síl, nenápadne moderujúcich jeho vedomie. Niekedy na to stačia mesiace, niekedy roky a niekedy aj niekoľko generácií.

Národy nie sú niečo statické. Rozvíjajú sa, rastú a s rozvojom rastú aj ich ambície. správajú sa ako voda. Pokúšajú sa nájsť v stenách póry a trhliny, aby presakovali cez steny priehrad, a keď príde mráz, pomocou neho trhajú prekážky a rozlejú sa do širšieho priestoru, zalejúc každú voľnú preliačinu.

Stovky a tisíce miestnych slovanských názvov svedčia o tom,

deme pochybovať o oprávnenosti cyrilko-metodského dvojkriža v našom štátnom znaku, i o samých národných farbách slovenskej zástavy, čo bude iba ostatným prejavom straty identity, ba otrockému odporu voči nej.

Taktika hegemonia na Ukrajine postupuje nateraz inak, akoby sa poučila zo skúsenosti v strednej Európe. Ako divergenčný program ponúkla časti Ukrajincom pocit výnimčnosti, kultúrnej a duchovnej nadradenosti nad inou časťou, o ktorej predpokladali, že sa pasívne podriadi nastúpenému trendu.

Puč basebolových pálok sa však v Odesse 2. mája vymkol z rúk, keď tlupa kultúrne nadradených v ošiali pravovernosti zažíva upálila niekoľko desiatok nevinných ľudí, žiadajúcich zachovať svoj jazyk a požadujúcich federatívne usporiadanie štátu. Tam niekde bol bod, od ktorého už nebolo návratu. Basebolové pátky nahradili bombardéry, tanky a samopaly. Ako vysvitá z dôkazo-

Statočný človek sa snaží prácou urobiť čo najviac dobra, hovoriť len pravdu a čo najpresnejšie ju vyjadrovať. Nestatočný človek pracuje, len keď musí, hovorí, aj keď nevie, a aj jasnú pravdu vyjadruje nejasne. Len statočnosť robí rozvoj. Preto dejiny by mali byť o statočnosti a nie o vojnách. Počtom a agresívnosťou silní so zbraňami, teda zabíjaním, získavali územia aj s obyvateľmi a potom kradli a využívali výsledky práce domáceho obyvateľstva tiež pomocou zbraní. Dnes sa kradnutie hodnôt robí zneužívaním peňazí na znefunkčnenie trhového mechanizmu v rozdeľovaní vytvorených hodnôt, čím sa znižujú prínosy deľby práce pre hospodársky rast. Chceme ukázať, ako sa začali zákonitosti porušovať a aké sú následky.

Deľba práce je prejavom inakosti ľudí. Každý človek je iný a je dobre pre neho aj pre spoločnosť, keď robí to, čo vie najlepšie. Na to dobro nadväzuje nutná výmena produktov na trhu trhovým mechanizmom. Pôvodne priamo produkt za produkt, ale už od pradávna využívaním peňazí. (Treba pripomenúť, že peniaze sú len symboly, nemajú hodnotu v zmysle ľudskej spotreby, ani zlato nemá hodnotu v zmysle ľudskej každodennej spotreby.) Aj Biblia (najznámejšia kniha) prezentuje deľbu práce. Kain bol roľníkom a Ábel pastierom oviec. Určite si produkty vymieňali na základe hodnoty svojho výrobku (podľa toho koľko práce naň vynaložil) a výrobku, ktorý potreboval od brata (podľa toho ako nutne bratov výrobok potreboval).

Včlenením zlata do hospodárstva vo funkcii peňazí začalo zahmlievanie hodnôt v hospodárstve. Ako vieme, ľudia, jednotlivci aj celé kultúry vzácnosť zlata najskôr využívali na uctievanie a obdarúvanie vyšších bytostí a ľudí, ktorých si zvlášť vážili. Neskôr sa zlato využívalo ako peniaze a ako poklad. Keď sa začala globalizácia, čiže celosvetové zjednocovanie foriem a obsahu hospodárskych procesov, začalo sa zlato využívať ako menové rezervy, rezervy peňazí akoby zlato malo univerzálnu hodnotu v zmysle ľudskej spotreby, čo je absolútny nezmysel (jemne povedané), lebo spotrebovať sa môžu len vytvorené hodnoty. Ani úvery sa nemôžu poskytovať nad vytvorenú hodnotu, len do výšky odloženej spotreby, čiže do výšky vkladov a „domáciach úspor“.

Túto zákonitosť trhu finančníci porušili. Neobmedzene tlačili peniaze a následne neobmedzene poskytovali úvery. Natlačené peniaze a úvery nad vytvorenú hodnotu za určitý sledovaný čas, jeden alebo viac výrobných - reprodukčných cyklov, zdvihli ceny produktov a ceny produktov prešli cez spotrebu do všetkých faktorov tvorenia hodnôt a toto, možno povedať všeobecné zvyšovanie cien, znižovalo hodnotu práce pracovníkov a podnikateľov priamo vo vecných hmotných procesoch, a tým aj ich ľudskú hodnotu. Tie hodnoty si skrze peniaze úrokmi prisvojovali, doslova kradli finančníci. Preto bohatí finančníci stále bohatnú a chudobní pracovníci sú o to chudobnejší.

Hodnota ľudskej práce sa pe-

lebo hrozil americký chaos aj v Európe. Dnes už má Európa rast hospodárstva.

Takzvaná vedecko-technická revolúcia posunula prírodné a technické vedy hodne dopredu. Avšak bez rozvoja spoločenských vied tento posun sa aj zneužíva na zastieranie robenia zla, žiaľ vo všetkých oblastiach. Často sa už nevie dokázať, čo je pravé a čo napodobnenina (falzifikát) tovarov, liekov aj dokumentov. Podobne aj v tvrdeniach, polemikách aj vedeckých dišputách. História zaznamenala veľa prípadov, že talentovaný a pracovitý a tým úspešný vedec len ťažko mohol „zaoštalým spoluviedcom“ preukázať pravdivosť tvrdení. Boli aj prípady, že úspešný vedec zneužil svoj náskok v poznaní na „ob-

O statočnosti

niazmi degraduje na moc finančníkov kúpiť všetko. Trhový mechanizmus sa „využíva“ len formálne, žiadna zákonitosť: platia a presadzujú sa záujmy. Chaos v hospodárstve ešte urýchlili hypotekárne úvery a ponuky spotrebných úverov obyvateľom podľa nepravdivých domniek, že tlak spotreby vyvolá rast hospodárstva. To sa nestalo, rástli dlhy občanov, podnikateľov priamo v hmotných procesoch, štátov a skoro celého sveta. Každému je jasné, že dlhy aj ostatné nedostatky sa prenášali a inak šírili až zasiahli hospodárstvo celého sveta a bolo skonštatované, že je kríza.

Najviac peňazí vytlačili USA a formy úverov a finančných operácií sa veľmi rozšírili. Pravidlá finančných operácií tvoria 300-400 stránkové skriptá. To sa nedá bežným občanom naštudovať. Problémy majú aj sudcovia, preto je stále viac neuzavretých hospodárskych sporov na súdoch. Nie súdy sú vinné, ale legislatíva, ktorá umožnila „vstúpiť“ zlato do hospodárstva a vôbec do hodnotových vzťahov neobmedzene, zaviesť biblické „zlaté teľa“ do spoločnosti. Ako sme už uviedli, poklesla hodnota pracovníkov aj podnikateľov priamo v hmotných procesoch hospodárskej sféry, aj ostatných občanov na ich úrovni. To sme chceli ukázať a súčasne aj povedať, že EU urobila dobre, keď pomohla oddlžiť Grécko a ďalšie najviac zadlžené krajiny,

hájenie“ nepravdy. To znamená, že výnimčnosť sa nedá kontrolovať. Rýchlejšieho nemôžeš dobehnúť ani múdrejšieho presvedčiť. Ešte dva fakty treba uviesť: Skupina dokáže viac ako jedinec. Rozvoj robia tvoriaci a nie kontrolóri. Nemôžeme spoločnosť rozdeliť na dve časti, tvoriacich a na kontrolórov tvorenia.

Priznajme, že veľký Sokrates (469-399 pred Kr.) má výrokom „nad všetkým je morálka“ pravdu. Treba morálku rešpektovať a hlavne treba vychovávať. Nie skracovať pracovný čas a zaháľať alebo troviť, ale investovať do výchovy a vzdelávania. Predĺžiť materskú, aby rodina dala základy výchovy a vzdelania a účtu k nim. Predĺžiť čas vzdelávania o roky. Motivovať učiteľov odmeňovaním a postavením v spoločnosti. Zo štátneho rozhlasu a televízie úplne vyhodit' reklamu a financovať zo štátneho rozpočtu aj ostatné média šíriace informácie a dobré mravy. Takéto investície sa štátu násobne vrátia. Morálnosť, vzdelanie a ponúkajú informácií prinesú spravodlivejšie rozdeľovanie hodnôt a spravodlivosť prinesie motiváciu. Hanba spoločnosti, že ľudia prehrabávajú odpadové koše. Prečo neprešla potrebná vec z rúk toho, čo má veľa, priamo do rúk toho, čo má málo, a nie „cez odpad“? Tento dôsledok úpadku musíme postupne odstraňovať.

LUDOVÍT URMINSKÝ

Diabolizácia sveta

TEODOR KRIŽKA

kde všade kedysi žili naši predkovia. Dnes sú zaujaté inými národmi, inou kultúrou. Túžba byť a sila naplniť túto túžbu pravdepodobne neboli také veľké, aby odolali vonkajšej presile. Podľahli sme v konkurenčnom boji, ktorý nemal iba pokojnú povahu.

Keď sa teraz pozerám na konflikt na Ukrajine, rozličujem v procesoch, ktoré sa zdajú ako prirodzené, ničivé technológie. Postačilo zainvestovať do ambiciózných a vplyvných osôb, vzdvihnúť divergenčný program, a nič netušiaci národ sa ocitol v občianskom konflikte. Jedna i druhá strana cíti nad protivníkom mravnú prevahu. Jedna sníva svoj európsky sen, ako tomu bolo a je aj u našej pravice. Tá však u nás pohrdla národnou túžbou po zvrchovanosti, ba odovzdala takmer celú krajinu do nadnárodnej správy, a tak je zo zvrchovaného Slovenska iba vyfúknuté kraslica. Aj preto pravica stratila vplyv. No ľavica jej v ničom nesubstancuje, vyhovárajúc sa na členstvo v EÚ a NATO, na naše medzinárodné záväzky. S týmito záväzkami k nám presakuje - cudzí záujem ako rádioaktívna voda. Topíme sa doslova v diabolizácii politiky, veď ako inak nazvať účasť na expanzii voči národom, s ktorými sme nikdy v dejinách neprišli do konfliktu, aj keby sme tak konali iba verbálne a zúčastňovali sa iba na tzv. mierových misiách. Ale to nie je všetko. Ešte horšou diabolizáciou je zväš otvorená, inokedy plazivá kapitulácia pred tlakom na zvyšky mravných hodnôt, pestovaných a ochraňovaných kresťanskou civilizáciou. Stačí si pozrieť tzv. hodnoty modernej kultúry, len ozaj zaslepený nevidí útok na vŕstko, čo sme ešte donedávna považovali za samozrejmu súčasť našich tradícií. Pri takomto trende o generáciu-dve už bu-

vého materiálu, z videozáznamov a zo záznamu odpovedí požiarnej dispečerky na nespočetné telefonické hlásenia požiaru v Dome odborov, dispečerka zámerne zavádzala volajúcich a nevyšlala požiarnikov na miesto zrážky dvoch rôznohlasých strán. Odvtedy sa už zabudlo na príčiny kyjevského majdanu, vyvolaného odporom k oligarchovi Janukovyčovi, ktorý ako-tak udržiaval ako prezident spoločenský zmier. Omnoho bohatší oligarchovia, ktorí si obliekli ľudové vyššvané košeľe, rozpútlali vojnu proti časti vlastného obyvateľstva.

Všetko, čo sa deje za našimi východnými hranicami, je tragédia. No bola by to tragédia predsa len menšia, keby mala lokálny charakter. Lenže táto tragédia, čo ako vyzerá ako občiansky konflikt dvoch inorodých skupín obyvateľstva, má nadnárodného objednávateľa. Jej lokálny obraz má globálnu povahu. Je to doposiaľ najväčšie ohnisko vo vojne proti Rusku, ktorá sa začala rozbitím Juhoslávie a bombardovaním Srbska a zadržala sa v Sýrii. Nacionálny egoizmus časti Ukrajincom, predovšetkým Haliče, sponzorovaný zvonka i zvnútra oligarchami s niekoľkými štátnymi občianstvami, nielenže privodí zánik Ukrajiny v dnešnej podobe, ale môže eskalovať až do prvej globálnej vojny s použitím jadrových zbraní.

V tejto situácii sa nazdávam, a tak mi to káže kresťanské srdce, je povinnosťou Cirkvi zvonit' zo všetkých veží kostolov na ploch. Nijaký egoizmus, ani národný, ani konfesiónálny, neobstojí pred možným apokalyptickým obrazom budúcnosti. Kristus nás nepozval milovať iba tých, ktorí milujú nás, lebo tak konajú aj pohania. Kristus nás pozval milovať aj nepriateľa.

Podľa toho sa pozná kresťan.

Kresba: Andrej Mišanek

Všetci cítia, že vo vzduchu niečo visí... ale nikto nevie čo bude. Nastala bezradnosť nad budúcnosťou, ktorá je vždy prirodzeným otáznikom. Chýbajú totiž ešte vždy očakávaní politickí teoretici a vodcovia ulice... Politický prevrat v roku 1989 - výsledok vzájomnej výhodnosti pre elity obidvoch strán studenej vojny - stvoril ilúziu tvorby kapitálových kruhov na národnej úrovni. Po viac ako dvadsiatich rokoch sa však zrútila naivná myšlienka budovania národnej kapitálovej vrstvy s pocitom zodpovednosti za štát, s tendenciou reinvestovať svoje zisky v domácom prostredí. Bez podpory, ale aj bez regulácie štátom nie je možné národné ekonomické štruktúry vybudovať. Pojem národná kapitálová vrstva je v štáte so slovenskými dimenziami a historickými okolnosťami nielen nereálny, ale v čase globalizácie sa z ideologického hľadiska stal predmetom politickej nekorektnosti.

Na rešpektovaní tejto skutočnosti si vybudovali všetky poprevratové vlády zahraničnopolitickú agendu a kariérnu existenciu. Zanedbateľný, dnes už objemovo bezvýznamný kapitál „v slovenských rukách“, má tendenciu sťahovať sa do daňových rajov. Tie vznikli na liberálnej teórii slobodného trhu pre ekonomické elity novej doby...

Z ekonomického hľadiska plnia všetky poprevratové vlády v pozícii reprezentantov malého národného štátu vlastizradné zadanie... Keby nereprezentovali len nedávno vzniknutý štát na národnom princípe, mali by pre takúto hospodársku politiku aspoň morálne opodstatnenie. Ani Európska únia sa ekonomicky nespráva ako národný štát. Bankovo-korporatívny komplex, ako skutočné vedenie Európskej únie, nie je nositeľom európskej identity. Korporatívny kapitalizmus, postavený na oligarchickej demokracii, národný štát zatratil. Existenčne nevyhnutný ideologický nepriateľ s úsilím o suverénnu ekonomiku sa tvorí a rastie. Je opäť na obzore - Rusko... Prinesie riešenie až vojnový konflikt s národne nepokoreným Ruskom?

Zostanú ruskí oligarchovia ruskými? A akú úlohu zaujmú v ruskej štátnosti?

Z vnútropolitického hľadiska európskych štátov vzniklo vákuum pre výber politických alternatív. Pravoľavý svet sa rúti a jeho výsledkom sú „veľké koalície“. V Českej republike sa spája sociálna demokracia s úspešným potravinársko - mediálnym oligarchom. Veľká koalícia vznikla v Nemecku aj v Rakúsku. Je to prejav skutočnosti, že princíp pravoľavosti politickej strany spája a nie rozdeľuje.

Vzniká otázka - je to programová bieda politiky, alebo je ešte niečo hodná morálna kredibilita? Moc nepečuje morálne autority, ale len mocenské a pseudomelecke celebrity. Dôkazom morálky sa stáva a môže stať len konkrétny čin.

Spontánne revolúcie sú ilúziou. Bez vodcov a finančných záujmov sa jednoducho nekonajú... Vyplýva to zo záujmovej a z názorovej roztrieštenosti menšiny, ktorá vôbec nejaký názor ešte má.

Jedine spoločný hodnotový a morálny základ, pri zachovaní národnej orginality, môže politicky

zjednotiť Európu. Oligarchická demokracia ho však v záujme ziskov rozkladá.

Nositeľ a tvorca morálnych princípov je vždy politickým činiteľom. Aj posolstvo z Nazaretu bolo tvorbou hodnotovej hierarchie vysoko politické. Ježiš - ako obeť politického procesu - zápasil podľa biblického príbehu s tými istými typmi ideologických nepriateľov, ktoré existujú aj dnes. Normy údajne potláčajú ľudskú slobodu a prirodzenosť... Asi preto sme sa stali sved-

PETER POGÁDY

Bezradnosť slovenskej politiky

kami močenia a tancovania obnažených bojovníkov za nové hodnoty v chrámoch. Zneuctovanie týchto priestorov je len mediálnou pikantiériou... Samozrejme len v chrámoch, v ktorých z toho neplynie nebezpečenstvo existenčného, alebo trestnoprávneho postihu. Sem určite nepatria mešity a synagógy.

Výsledkom emancipačného hnutia bola homosexualita vypustená z medzinárodnej klasifikácie chorôb. Názorovo nesúhlasim ani s kriminalizáciou a ani s diskrimináciou ľudí s homosexuálnou orientáciou. Abnormný variant je tiež variant, a je súčasťou celku.

Za deviáciu možno homosexualitu považovať z hľadiska štatistickej normy a biologickej funkcie sexuality. Rodina bola definovaná v prvom rade na princípe biologickej funkcie sexuality. Bojovníci a bojovníčky homoagendy dovedli však spoločnosť do takého marazmu, že všetko, čo je prírodou dané a všeobecne prirodzene chápané, sa stalo predmetom zápasu o ústavné ukotvenie. Definícia základných pojmov tvorí celý komplex právnej nadstavby. V minulosti každý prirodzene chápal a chápe pojem rodiny - ako zväzku medzi mužom a ženou, v záujme výchovy potomstva. Chápal to bez ústavnej definície aj najprimitívnejší človek v poslednej osade v Amerike, Rusku, či zapadlých dedinách polárneho kruhu...

Súčasní novátori nápadne pripomínajú revolucionárov Veľkej októbrovej... Tentoraz sa však jedná prevažne o boľševickú politiku v modrých kabátoch. Aj strata nároku na súkromie a totálne prešpicľovanie spoločnosti bolo súčasťou boľševickej praxe. V predvolebnom období sa už pravidelne objavujú telefónne záznamy - nikto nevie odkiaľ... Technické možnosti umožňujú plošne špehovať celý štát. Je to metóda udržania záujmovu sporných kandidátov na uzde.

Ekonomická realita vyvlastneného štátu viedla k tomu, že výkonná moc štátu stratila ekonomické prostriedky pre riešenie narastajúcich sociálnych problémov. Tradičné tolerovanie neplnenia predvolebných sľubov nemusí byť večne tolerované na úrovni silvestrovskej zábavy a vtipov na politikov. Pokus o zásadnú zmenu princípov volebného zákona, vedúceho k reálnejšiemu naplneniu záujmov väčšiny, môže

ohroziť súčasné elity. Na Slovensku sa to týka celej poprevratovej privatizačnej politickej generácie. Väčšinový princíp voľbou - ako pýchy demokratického systému - najviac ohrozuje záujmy oligarchickej demokracie. Preto je volebný zákon koncipovaný tak, aby bola väčšinovosť zabezpečená obsahovo nealternatívnou voľbou. Nemožno predsa schvaľovať zákony, ktoré sú neekonomické, neefektívne, a tým nevyhovujúce ekonomickým elitám.

Nevyhnutným predpokladom

kríze zarobili vždy tí, ktorí ju v pozadí spôsobili. Každá „revolúcia“ sa organizuje preto, aby sa veľkoryso kradlo. Ani tá nežná nebola iná. Masa vždy uverí v najpálčivejšie, v skutočnosti však zástupné dôvody vzniku „revolúcie“... Najpálčivejšími dôvodmi boli stranická totalita, otvorenie hraníc a sloboda pohybu. Podstatnou bola ekonomická neudržateľnosť obidvoch systémov. Jedna strana existenčne potrebovala novú trhovú expanziu a tá druhá sa potrebovala zbaviť hospodárskej impo-

tencie. Diktatúra jednej strany „nežne“ prešla v identickej personálnej infraštruktúre do rúk diktatúry ekonomickej. Elity obidvoch znepriatelených strán studenej vojny z toho profitovali.

Liberálny ekonomický rozklad národného štátu viedol bez rešpektovania európskych hodnotových tradícií k súčasnému stavu. V krízových obdobiach reč v intelektuálnych inotajoch a formuláciách tichne. Prichádza obdobie priamej reči a priamych otázok... Tradične aj v slovenských pomeroch budú raz politici dotazovaní na postoje k otázkam invázie do Afganistanu, Iraku, bombardovania Juhoaštrie, k tragédii Líbyie a Sýrie... Kto bol osnovateľom, financmajstrom a asistentom týchto imperiálnych aktov. Je tu asi príliš veľa vinných, aby mohol byť obvinený aspoň jeden jediný... A to je práve to, na čom zodpovednosť za tieto zločiny zlyháva a strojcovia sa beztriestne môžu smiať v humanitárnom kabáte občaom do tváre...

Novou paradigmou, politickým imperatívom môže byť len definícia a chápanie štátu ako inštitúcie verejnej služby. O jej predstave rozhoduje volič v reálne alternatívnych voľbách s možnosťou priamej spätnej kontroly. Politickým imperatívom je zabrániť degradácii človeka na nákladový faktor a chápanie človeka ako výrobného prostriedku. Nový hospodársky poriadok musí mať etické základy, musí uznať a zákonom definovať povinnosť k solidarite. Musí uznať pojem ľudskej dôstojnosti a povinnosť politiky dosiahnuť tento cieľ. To je možné dosiahnuť len rozsiahlou reformou medzinárodného finančného priemyslu, medzinárodnou transakčnou daňou, štandardizáciou finančných produktov, zoštátnením ratingových agentúr, efektívnou kontrolou kapitálových trhov, účinným bankovým dohľadom na národnej a nadnárodnej úrovni, reformou medzinárodných finančných inštitúcií a pochopením, že mobilita pracovnej sily má zásadné dôsledky na také základné jednotky spoločnosti ako je rodina. Tá jediná má šancu stať sa prirodzenou učebnicou sociálnej koexistencie, učebnicou chápania modelu muža a ženy a emocionálnou základňou. Súčasný režim všetky tieto nevyhnutnosti popiera a človeka degraduje. Liberálna ideológia a nie vymenované témy sa stali predpo-

kladom vstupu do parlamentu. Médiá a kapitálové pohyby bezpečne ostrakizujú kandidátov s inými ako liberálnymi predstavami. Liberalizmus sa propagandisticky stotožňuje so slobodou, preto každá iná alternatíva je „antidemokratická“. Mediálny a právny obraz rozvracača a buríča premieňa inú predstavu na utopický nezmysel. Zmena má šancu len na celoeurópskej úrovni a bez európskej identity a bez ovládnutia európskeho parlamentu zásadne inými silami je nereálna. Samotná myšlienka Európy je však živá.

Demokracia otvára bránu k slobode alebo diktatúre. Z demokracie sa opäť stala ideológia. Jej nový obsah je ešte zahmlený. Politické elity však cítia, že model súčasnej oligarchickej je trvale neudržateľný. Počet tých, čo nemajú čo stratiť narastá a štandardná ponuka riešenia - vojnou - naráža na vzrastajúce vedomie, že vojny sú len vojny bankárov. Rusko Stalina, Brežneva, Chruščova či Černenka, alebo Amerika Rockefellera, Rotschilda či Morgana... Studená vojna je v hlavách elit stále živá. Bola v rámci geopolitických imperiálnych záujmov zdrojom obrovských príjmov, za cenu deformácie miliónov individuálnych ľudských osudov. Ekonomicky je pre „západnú“ moc existenčne nevyhnutná.

V tejto polarizácii sú predsedovia slovenských politických strán len tanečníkmi medzi vajcami.

Nikto reálne potreby občanov ani len neformuluje, pretože riešenia by boli v rozpore s aktuálnym veľmocenským záujmom. Poloha a historický osud Slovenska, oslabenie dozorujúcej veľmoci v pozadí vždy k diverzifikácii vnútornej politiky, ktorú dnes veľmocensky kontroluje tretí sektor. Slovenskí politici sú bezradní pred novou budúcnosťou, lebo stará polarizácia je ohrozená a vlastnú predstavu „pre istotu“ nechcú mať...

Ich zvoliteľnosť je však už ohrozená protestnými voľbami...

Svet však nemusí byť chápaný len v doterajšej podobe polarizácie. Nenávisť voči Američanom alebo Rusom nikdy nebude riešením, ale len zdrojom príjmov. Všade žijú ľudia dobrí aj zlí. Podstatná je definícia dobra. Slovenská politika by mala aspoň sformulovať, čo je nevyhnutné pre národné a ekonomické prežitie. To čo dnes ponúka, bezpečne neprežije.

Hovorí sa o nožniciach medzi bohatými a chudobnými, ale nikto z politikov sa neodváža povedať, čo je toho príčinou... Systémový problém svetovej ekonomiky postavený na dlhoch stojí nad priepasťou. Napriek tomu médiá stále vytrubujú hlúposti o odrážaní sa od dna...

Aj Amerika nemusí mať večne len starozákonný charakter a Európa má šancu s inou reprezentáciou postaviť sa na novozákonných hodnotách na vlastné nohy.

Národný štát a rodina sú hlavnými nepriateľmi oligarchickej demokracie. Štát v rukách oligarchie znamená vyvlastnenie štátu a demoralizáciu konzumom. Možnosti oligarchov v rukách štátu však môžu znamenať premenu oligarchov na občanov aj bez znárodňovacích zákonov. Je to obojstranný existenčný zápas.

V rámci totality moci vlastníctva môžeme bez akéhokoľvek obmedzenia všetko kúpiť alebo predať. To je sloboda, ktorá znamená otroctvo.

Na napísanie nasledujúcich riadkov ma vyprovokovali reakcie na články Juraja Krištofika, mladého staroturianskeho historika, ktoré vyšli v Staroturianskom spravodajcovi (č. 6,7,8 / 2011) pod názvom Prepad nemeckej posádky v Starej Turej 12. 10. 1944. J. Krištofik sa venuje pôsobeniu partizánov na Slovensku a ich miestu v historickej pamäti.

Po roku 1989 zavalil síce vlašnejší vetrik, ale slobodná atmosféra bádania, ktorá je základom pre objektívne zhodnotenie tej-ktorej historickej udalosti, sa nedostavila. Pokračuje sa v starých šľapajách. Beda tomu, kto odbočí od „neochvejnej“ mienky na niektoré témy, ako protifašistický odboj, partizánov a tým súvisiace SNP. Desaťročia bol na ne jeden názor, na iný ľudia neboli zvyknutí. Veda ale pokročila ďalej a na obzore je nová generácia historikov, ktorí sa pozerajú na vec kriticky, z nadhľadu, chcú ísť vlastnou cestou, neradi preceňujú skutočnosť na úkor pravdy a tak nečudo, že narážajú na nepochopenie a odpor. Na vlastnej koži to pocítil hore uvedený historik, ktorý „píchl do osieho hniezda“ svojimi netradičnými článkami o odboji pod Javorinou v spomenutom lokálnom Staroturianskom spravodajcovi. Na základe svojich obsiahlych rešerší vyvrátil niektoré hrdinské mýty o partizánoch. Zistil, že partizáni sa pri svojich aktivitách veľa ráz dopustili zločinov a rabovania civilného obyvateľstva. Často stačilo obvinenie z „údajného udavačstva“ a postihnutí boli zavraždení. Dotkol sa aj nezmyselného a nepremysleného prepadu nemeckej posádky v Starej Turej z 12. októbra 1944, ktorému velil lubinský rodák, partizánsky veliteľ oddielu Hurban (súčasť II. Stalinovej partizánskej brigády), legenda podjavorinských hôr - Miloš Uher. A tak Krištofik dosiaľ pretrvávajúci skreslený obraz o partizánoch naštrbil a podjavorinských odbojárov šokoval. Jeho meno sa začalo skloňovať pri rôznych spomienkových slávnostiach, najmä na Rohu, kde ho vedúci protifašistických bojovníkov verejne karhali, že znevažuje partizánov. Pocítil to aj zo strany istého funkcionára zo strany SMER. Rozpúťali proti nemu hotový psycho-terror. Istá kritička v Staroturianskom spravodajcovi (9/2011) označila jeho argumenty za maximálne znevažujúce a úbohé. Podľa nej historik potrebuje na spracovanie citlivej problematiky oprávnenie, a pokiaľ ho nemá, tak píše na nejaký popud alebo na objednávku. Ozvala sa aj dcéra Miloša Uhra cez Kopaničiarsky expres (č. 51-52/2011), kde mu okrem iného odkazovala, že „on a Miloš Uher neboli rovesníci, nepáli spolu husi ani kravy, nepoznali sa od detstva, aby vedeli navzájom o osobných vlastnostiach a skutkoch ... Ak útočí živý na mŕtveho, ktorého nikdy nevidel a nepočul, to nech nazve každý čitateľ sám podľa svojho názoru ...“ Úbohú reakciu plnú emócií a nepresností od členov ZO - SZPB v Cetune na Krištofikove články vytláčil Bzinský chýrnik (marec - apríl 2012). Zaujímavé je, že pisateľ tejto „reakcie“ označil Krištofika turistickým historikom. Bocom neostal ani periodikum Bojovník. Istý odbojár mu (č.1/2012) vyčíta znevažujúcu až nehoráznu kritiku podjavorinského partizánskeho odboja a pýta sa ho, či je vo svojom ranom veku dostatočne pripravený prehlasovať sa za historika. Druhý odbojár (Bojovník 25/2011) mu zasa predhadzuje, že pre inú politickú orientáciu dokáže napadnúť a obviňovať svojho rodáka (t.j. M. Uhra), ktorý za slobodu obča-

Demagógia verzus Pravda

alebo

Kedy sa my Slováci konečne naučíme myslieť kriticky?

nov v Starej Turej neváhal obetovať život. Menšie zemetrasenie vyvolal Krištofik svojimi rešeršami aj v základnej organizácii SZPB v Starej Turej, ktorá posunula vec na vyššiu inštanciu, na oblastný výbor SZPB v Novom Meste nad Váhom. Z nepochopiteľných príčin mu odbojár vyčítali spochybňovanie zmyslu Povstania a v jeho článkoch vetrili, používajúc staré komunistické frázy, nebezpečenstvo rozrastajúcich sa prejavov neonacizmu a jeho šírenia cestou ideológií v rôznych odtieňoch, ktoré sú vraj nebezpečenstvom aj pre nastávajúcu generáciu.

Nezostalo iba pri terorizovaní mladého historika. Odniesla si to aj jeho matka, aj tej telefonovali. Možno, že ju vystríhali, aby sa jej syn nedostal pod „katolícky“ vplyv. Ten má totiž pracovné kontakty s istým historikom, a keďže tento nemá prispôsobivý názor na jednostranne podávanú tému a nie je zaťažený minulým režimom, tak podľa istej pani učiteľky a spol. robí „katolícke“ dejiny. A majú vážne obavy, že by staroturianskeho historika mohli vraj prebrať katolíci. Tu si niekto neuvedomuje, že tieto hlúposti vyvolávajú zbytočné konfesijnálne trenice. Pani učiteľke robí problém nielen konfesia, ale aj zdravé národné povedomie. Majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji 2011 sa konali na Slovensku. Ich dejiskom boli mestá Bratislava a Košice. Sused pani učiteľky vyvesil v tie dni z okna slovenskú zástavu, čo ju poriadne rozhnevalo. Ona nemá rada „Hejslovákov“! Nebolo by na škodu, keby pani učiteľka šla na dovolenku niekam do Škandinávie a hneď v prvej cukrárni si dala zmlinu. Určite by ju prekvapila v pohári so zmlinou zastoknutá malá vlajočka. Bližšie by to mala do Švajčiarska, kde takmer v každej záhrade je vztýčená štátna vlajka.

„Nevyjasnená“ zostáva smrť podjavorinského hrdinu, partizánskeho veliteľa Miloša Uhra. 27. februára 1945 sa odohral v katastrálnom území obce Bzince pod Javorinou v osade Cetuna partizánsky boj II. Stalinovej partizánskej brigády s Nemcami, v ktorom podľa oficiálnej verzie guľkou nepriateľa hrdinskou smrťou padol aj veliteľ partizánskeho oddielu Hurban, Miloš Uher. Oficiálne sa ani nemukne, že by mohlo ísť o úkladnú vraždu, o vybavovanie si osobných účtov medzi partizánmi. Partizánskeho veliteľa Miloša Uhra skosila totiž partizánska guľka.

Podobná paralela je i v prípade sovietskeho pplk. Ilju Danieloviča Dibrova, vrchného veliteľa partizánskej brigády J. V. Stalina. Podobne ako Uher bol aj Dibrov zo zadu zákerne zastrelený trhajúcou guľkou do chrbta. Podľa oficiálnej verzie však padol hr-

dinskou smrťou v boji s Nemcami, resp. s nemeckou pohraničnou strážou. Pravdepodobne si jeho smrť objednali niektorí Sovieti. Prsty mal v tom NKVD. Známy je aj prípad kapitána Ambroža Bilka, ktorého likvidovali vlastní (NKVD) v priebehu Duklianskej operácie.

Na príčinu smrti M. Uhra som oslovila istú cetunskú odbojárku. Dlhú okolkovala, až priznala, že nepadol v boji. Ja na to, že sa predsa vie, že ho zabil vlastní, kto ho zabil a aj prečo. Keď nevedela kam z konopí, odvetila pohotovo, že bol zavraždený gardistom - konfidantom.

Ďalšou posvätnou a nedotknuteľnou modlou je Slovenské národné povstanie. Čím viac času uplynie od jeho vypuknutia, tým väčšia je jeho glorifikácia. Dlhú pred 29. augustom sa v médiách neustále hovorilo o ňom, bežali rôzne diskusné relácie, do ktorých boli pozývaní odborníci s konformným pohľadom na SNP. Róbert Kotian a Peter Turčík pozývali na debaty Ivana Kamenca zo SAV-u, mimochodom do roku 1989 člena KSČ a kandidáta tajnej spolupráce v ŠtB s krycím menom Historik a dôverníka s krycím menom Samo. Ich hosťom bol aj zaujímavý odborník na SNP s dlhočizným a dôležitým pracovným názvom, riaditeľ Inštitútu bezpečnosti a obrany Akadémie ozbrojených síl M. R. Štefánika a zahraničnopolitický analytik, Ivo Samson. Inak odborník na všetko a všade, ktorému sa vyrovná už iba sám Mesežnikov, prípadne jeho kolega Miroslav Kusý. K slovu sa dostal aj Marek Syrný z Múzea SNP v Banskej Bystrici a samozrejme ešte ďalší, im podobní. A všetci jednotne, odborne a oslavne ohodnotili SNP. Iné názory neboli prípustné. Beda tým, ktorí si dovolili mať iný názor na partizánov alebo aj na SNP. Utŕžili onálepkovanie kontroverzného historika alebo pseudo-historika. Hrozilo sa im dokonca prepustením z práce! Prípadne sú „náckovia“ a „hochštapleri“, ako sa o nich vyjadřila dvorná odbornička SAV-u na všetko - Katarína Zavacká.

Dňa 29. augusta odznelo na slávnostnom zhromaždení oslav 70. výročia vypuknutia Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici viacero prejavov. Najohľadnivejší z nich predniesol Pavol Paška, podpredseda strany SMER-u a predseda Národnej rady Slovenskej republiky, bývalý poslucháč Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave študijnej kombinácie marxisticko-leninskej filozofie, v kombinácii s marxisticko-leninskou estetikou. Pán podpredseda strany SMER-u a predseda Národnej rady Slovenskej republiky tak zápalisto hovoril o SNP, až sa mu jazyk pošmykol a sa zdalo, že namiesto Slovenské národné povstanie povedal

Slovenské národné „pos“, ale rýchlo sa opravil. Ďalej rozprával bez pošmyknutia jazyka o akomsi extrémizme a neofašizme v našich končinách. Pýtal sa, ako je možné, že sa v 21. storočí ešte objavujú extrémisti, ktorí sa hrajú na najväčších slovenských vlastencov a zároveň podporujú slovenský fašistický štát. Vyzýval Banskobystričanov, aby odkázali týmto pomýlencom, nech už raz a navždy zabudnú na nacizmus, pretože ten by pre Slovákov znamenal smrť. SNP dalo podľa Pašku Slovákom nový život a bolo ich záchranným kolesom. Záverečné slovo oficiálnej oslavy mal predseda SZPB Pavol Sečkář. Myšlienka jeho prejavu bola, že SNP ukončilo ľudácky režim a SNP nebolo porazené.

A tieto táraniny pustili do éteru tak vysokopostavení páni. Slovenské národné povstanie vypuklo 29. augusta 1944 a 27. októbra 1944 bolo kruto porazené, skončilo debaklom. Doplatili naň tisíce ľudí, ktorí doň boli chtiac-nechtiac zatiahnutí. Pre každú vec treba motiváciu, v tomto prípade pre Povstanie, a tá v prevažnej väčšine obyvateľstva nenašla odozvu. Väčšina priamych účastníkov sa doň dostala na základe mobilizácie, pod hrozbou trestu smrti. Povstanie si vyžiadalo tisíce obetí na životoch a astronomické materiálne škody.

Darmo budú rečníci na tribúnach vyhlasovať, že SNP ľudí spája. Ak sa neupustí od prehnanej glorifikácie SNP a nedajú sa aj jeho negatíva na papier, bude ľudí polarizovať i naďalej.

Práve tak je to i s neľútostným bičováním prvej Slovenskej republiky 1939 - 1945 a zatracovaním Jozefa Tisu. Tí, čo jej vyčítajú, že vznikla z milosti Hitlera, teda nemeckej Ríše, zabúdajú, že vznik a uznanie malých štátov závisí vždy a všade od toho, či ich uzná aspoň jedna blízka veľmoc alebo niekoľko väčších štátov. Prvá Slovenská republika bola po jej vyhlásení slovenským snom 14. marca 1939 z vtedajších 50 štátov postupne medzinárodnoprávne uznaná 30 štátmi. Vznikla legitímnu a demokratickou cestou, teda nebola ani republikou vojnovou alebo fašistickou, bola Slovenskou republikou. Treba pripomenúť, že ani Česko-Slovensko, čoskoro ústavou transformované na Československo neexistovalo od čias Adama a Evy. Vzniklo za pomoci USA a Francúzska až v roku 1918!

Angličania sa napr. nebičujú tým, že ich ministerský predseda Winston Churchill má na svedomí bengálsky hladomor v roku 1943, ktorý si vyžiadal životy dvoch až troch miliónov ľudí, keď nariadil prevážať potraviny z Indie do Európy. Na svedomí má aj nezmyselné bombardovanie Drážďan krátko pred koncom vojny, ktoré boli predovšetkým civilným cieľom, zhro-

maždilo sa v nich veľké množstvo utečencov z východnej Európy.

A čo tak Mnichov v roku 1938, ktorý otvoril cestu fašistickej agresii v Európe? Hlavným strojom Mnichova bol britský ministerský predseda Neville Chamberlain, ktorý vykonával túto funkciu v rokoch 1937-1940. Podobne ako väčšina konzervatívnych politikov aj on podcenil Adolfa Hitlera a videl v ňom ako i v politike Mussoliniho pozitívne signály! Jeho flirt s Mussolinim dosiahol vrchol 16. apríla 1938 podpísaním zmluvy o priateľstve a spolupráci medzi oboma štátmi a v novembri 1938 bola táto zmluva ratifikovaná. A čo Francúzsko, ktoré v roku 1925 podpísalo dohodu o vzájomnej pomoci s ČSR a v prípade útoku na Československo bolo povinné podporovať svojho spojenca zbraňou?

Obidve veľmoci urobili z Československa obeť baránka. Predurčili, aby kapitulovalo pred Hitlerom. 7. mája 1938 britský vyslanec v Prahe Newton a francúzsky vyslanec de Lacroix podľa pokynov svojich vlád tlačili na československú vládu, aby bola ústupčivá voči Hitlerovi.

V záujme zachovania mieru malo Československo odovzdať Sudety hitlerovskému Nemecku. O definitívnom osude Československa sa rozhodlo 29. septembra 1938 v Mnichove na konferencii, na ktorej sa zúčastnili Veľká Británia (Chamberlain), Francúzsko (Daladier), Taliansko (Mussolini) a Nemecko (Hitler). Konferencia týchto štátov začala 29. o 13. hodine a skončila 30.9. o 2.30 hod. ráno, rátajúc do toho čas na raňajky, obed a iné nutné prestávky. Za menej ako trinásť hodín bolo rozhodnuté o osude Československa!

Podľa záznamov Hitler v Mnichove kričal a premiér Veľkej Británie (Chamberlain) a Francúzska (Daladier) sa neopovážili namietat proti nijakému bodu prerokovanej dohody. Pred Hitlerom sa „hrbili“ veľmoci, a čo mal potom robiť prezident maličké Slovenska, ktorý vchupol do vojnového pekla bez vlastného pričinenia? Vzdoroval, ako sa len dalo. Darilo sa mu to dokonca lepšie ako „kolenačkovým mocipánom“ vzišlým z parlamentných volieb v roku 1998, ktorí vypredávali štát národu náhovoriac, že je to vraj v súlade s integračnými procesmi a robia to len a len pre dobro národa!

Začiatkom augusta tohto roku sa v Starej Turej konala prezentácia konferenčného zborníka Partizáni a Slovensko (Krakov 2013). Sú v nej články trinástich autorov a zostavili ju spomínaný staroturiansky historik Juraj Krištofik s mladým historikom Antonom Hruboňom. Na prezentácii sa zúčastnil aj recenzent a zrejme aj „motor“ tejto publikácie, český vysokoškolský profesor Jan Rychlík. Tomu Stará Turá pripravila šok! Na jednom stole ležala Ďuricova kniha Dejiny Slovenska a Slovákov, proti ktorej a jej autorovi, vysokoškolskému profesorovi dejín strednej a východnej Európy na univerzite v Padove, onoho času celou svojou autoritou brojil. A táto „prekliata“ kniha sa tu objavila, dokonca v nemčine! To bolo pre neho ako červené súkno pre býka. Počas celej prezentácie mu ležala v žalúdku. Kde mohol, tam zabrdol do „neofudákov“ - vysokoškolských profesorov Milana Ďuricu a Františka Vnuka. Rychlíkovský historický dorast - Krištofik a Hruboň - blažene sediaci vedľa ich učiteľa neskrývali radosť z tejto kritiky. Aj oni vo svojich príspevkoch pranierovali oboch vysokoškolských profesorov.

Profesor Rychlík dostal z publika otázku, ktorá sa týkala Ústavu pamäti národa (ÚPN), verejnoprávnej inštitú-

cie zhromažďujúcej a spracovávajúcej všetky druhy informácií, vzťahujúcej sa na roky 1939 - 1989. On by dal túto inštitúciu zrušiť, pretože má vraj politické zameranie. A peniaze, ktoré sa na ňu vydávajú, by dal na iný historický účel. Nepovedal na aký. Zaujímavé bolo pritom sledovať reakciu Rychlíkovho historického dorastu. So škodoradosťou natáčali krky tým smerom, kde sedel mladý, zásadový a nádejný slovenský historik z ÚPN. Boli zvedaví na jeho reakciu. Mali smolu. Ten predtým odišiel. A nie len on. Odišli viacerí.

Spomenutí mladí historici rýchlikovou rýchlosťou pochopili, že ak chcú mať teplé miestečko, treba pristúpiť na konformnosť, poslušnosť a plytkosť. A vedieť šablovať podobným slovníkom ako ich učiteľia. Pohodlnejšie je byť „rychlíčaťom“, pretože mať vlastný názor, sa nemusí vždy oplatiť. Kým ÚPN jednému z nich vydával knihy, predával ich a robil akcie, bol dobrý. Bol im dobrý na „rozbehnutie“. Keď však zistili, že im bude v ďalšej kariére na prítlač, rýchlo si zráтали, že styky s ÚPN nepomôžu a včas sa „zorientovali“ a prebehli na druhú stranu pomyselnej historickej čiary. Tam, kde je pohodlne, bezpečne, kde sú stanovené ideologické tézy a nálepkovanie, ktoré stačí bez štipky kritického uvažovania, opakovať a šíriť.

Pre zaujímavosť tu uvediem zápis jednej debaty, ktorý som našla vo štvrtoročníku Kritika & Kontext - časopis kritického myslenia (c. 2-3/97), do ktorej šéfredaktor tohoto dielka Samuel Abrahám pozval známych slovenských historikov Ľubomíra Liptáka, Jozefa Jablonického, Ivana Kamenca a Dušana Kováča, aby diskutovali o Ďuricových Dejinnách Slovenska a Slovákov. Podľa očakávania sa títo štyria páni historici zhodli na tom, že Ďuricova kniha je z odborného a historického hľadiska bezcenná, je vraj pokusom o návrat historiografie do predvedeckého štádia (str. 5). Prekvapuje pri tom, keď sám vtedajší riaditeľ Historického ústavu Dušan Kováč uvádza, že „Historický ústav SAV bol straníckymi orgánmi deklarovaný za ideologické pracovisko ... a existovala tu historiografia, ktorá či chceme alebo nechceme, bola stále priskrutkovaná (gramaticky správne: priskrutkovaná, D.V.), aby bola ideologická“ (str. 8). A keď sa S. Abrahám spýtal Jozefa Jablonického, či by bol schopný napísať históriu povedzme 19. alebo 20. storočia, odpovedal: „Takýmito témami som sa vo výskume nezaoberal, venujem sa skôr parciálnym monografiám a potom, musíte si uvedomiť, že máme určité výseky zo života, keď sme nemohli ani študovať, ani publikovať, a to je životné mínus, ktoré sa už nedá dobehnúť“ (str. 10). J. Jablonický priznáva, že „už len ako papagáji si osvojovali to, čo vykonštruoval mocenský aparát. Ale boli to učenliví papagáji, hrajúci sa na vedcov.“ (Jozef Jablonický, Zborník o Slovenskom národnom povstaní, zv. III, Toronto 1983, str. 13).

Teda v tom čase, keď Ďurica a Vnuk bádali v rôznych zahraničných archívoch, páni v SAV-e krmení desaťročia socialistickými lžami, kolaborovali s boľševickým režimom a podieľali sa na deformovaní našich dejín. A dnes sú z týchto historikov vykladačích dejiny v duchu marxizmu a učenlivých papagájov, hrajúcich sa na vedcov s určitými výsekmi zo života, so životnými mínusmi, ktoré sa už nedajú dobehnúť, uznávaní historici manipulujúci ďalej, vychovávajúc dorast k svojmu obrazu.

DARINA VERGESOVÁ

Na 140. výročie narodenia J. G. Tajovského

Bolo to síce vlni, ale teším sa, že práve teraz som vo svojich poznámkach natriafil na moju minuloročnú cestu do Tajova, na hrob Jozefa Gregora. A tak, aktualizované o jeden rok - čo nám pripomína okružle 140. výročie narodenia J.G. - chcem spolu s vami dnes opäť zájsť na to miesto, kde uzrel svetlo sveta, ale kde aj svoje vzkriesenie ku večnej sláve očakáva náš jubilant, náš Jozef Gregor - do Tajova...

Je piatok, 18. októbra 2013. Pred 139 rokmi sa narodil Jozef Gregor Tajovský! Mal by som dôvod hrdiť sa touto vedomosťou, keby však ona vzišla z mojich poznatkov či vedomostí o veľkých ľuďoch nášho Slovenského národa.

Cestou autom mi to - ako už mnoho ráz predtým a aj mnohé iné vážne a vzácne informácie - pošepkalo rádio... Devín... Vzhľadom na to, že som smeroval z Nitry domov a aktuálne som sa nachádzal niekde pri Žiari nad Hronom, krátko zhodnotiac časový priestor, bral som to ako „vnútorný imperatív“, to čo môžeme volať aj „vnuknutím“ a preto moja cesta bola dnes obohatená o krátku zachádzku do Tajova, rodiska i miesta posledného odpočinku Jozefa Gregora Tajovského.

Po odbočke v Banskej Bystrici som opatrne ukrajoval z cesty, ktorou som ešte „jak živ“ nešiel... Postupne som sa - spolu s mojou cestou - vrezal hlbšie do

doliny. Sledoval som názvy tých dedín, ktoré som míňal, očami som neraz poláskal mnou ešte nehladené (a ani nehľadené) stráne okolitej vrchoviny, kúpucej sa v zbytkoch zlatistej jesene.

Tajov... Tak tu si čušíš, utajený, učupený. Všetci o tebe vedia, málokto ťa prídu pozrieť. Veď ja tiež až dnes... Chvalabohu... Kalvária s kaplnkami (akoby so sviecami) zastavení križovej cesty mi

našepkávajú, že aj tu sa len a len opravdivo žilo. A tento holý život, so všetkým tým, čo on v sebe nesie, formoval, kresal a na-

koniec i do sveta vypravil aj Jozefa Gregora.

Cintorín je neprehliadnuteľný. Na pravej strane v strmom brehu... Niekoľko miestnych zhrabovalo ostatnú zdobu korún stromov. A tak sa zastavujem pri jednom, či reku „tu sú pochovaný Jozef Gregor...“? Napomenem, že má dnes narodeniny... „Vidíš ho! Nič nám nepovedal.! Nepriznal sa...“

V snahe nevzbudiť dojem čudáka, pýtam sa: „Kde to tu v takom brehu máte cintorín...?“ Strmý kopec, ktorý v hornej časti pokračuje rúbaniskom, siahajúcim „až do neba“ a dolu - akoby križe rozprestierali svoje ramená so svojím pozhnaním na dedinu i celú dolinu... (Teraz ma napadá... - veď je to „najkradšia cesta“ - práve do neba; Prejdeš kúsok hore rúbanou a už sa chytáš blankytu, ktorý v sebe nesie onú večnú - pre nás vykúpenú a nám sľúbenú slávu...?) „Veď je to najlepšie miesto - na celý Tajov vidno... Oni vidia nás a my zase ich...“ - s nenútenou veselosťou a s úplnou samozrejmou opäť odpovedal môj prvý živí Tajovčan. „A tu je

Jozef Gregor Tajovský s manželkou Hanou Gregorovou a dcérou Dagmar

Murgaš pochovaný...“ - ukázal na pekný náhrobok po ľavej strane.

Tak som pri Vás, Jozef Gregor... Ten zadumaný junák v krpchoch a s klobúkom na hlave, sediaci s podopretou hlavou, ten Vám je dôstojným spoločníkom... I Ja Vám chcem byť, hoci len na chvíľu. Svoju modlitbu vďaka a oslavy Boha za Vás som chcel dnes takto vysloviť - sediac Vám pri nohách, na Vašom hrobe...

Všetko najlepšie, Jozef Gregor!

Iste by bolo čudné, keby ste neboli Tajovský...

*Len jeseň zláti
a vietor spieva*

*kus kameňa
duma zmrelá*

*žitie ľudské
duša zrelá*

*na Gregorovom hrobe
mi srdce pookrieva*

*láska k ľudu
z neho dýcha*

*„maj ich rád
hoc sú biedni
sú
tvoja pýcha*

*bez nich
bols' by ničím
preto ich ľúb
trpezlivý s nimi buď*

*dvihaj
rozpaľuj
presvecuj
silami všetkými
ich k Bohu veď*

*a nikdy!
nikdy neprestaň
s nimi
jednoduchý život žiť...“*

PS:

Dnes som všetkým, koho som stretol, odovzdával osobný pozdrav od narodeninového oslávca. Keď by už pre nič iné, ale pre takúto milú spomienku i skúsenosť; hodno bolo do Tajova zájsť...

*Tajov, 18. októbra 2013,
na hrobe J. G. Tajovského,
aktualizované
v Kluknave
v septembri 2014
PAVOL ONDRÍK*

Svätý Jean de Brebeuf

Celý svet je naplnený Božou milosťou. Táto milosť nepochopiteľne svet drží a jej sila neustáva aj vtedy, keď o nej nevieme a keď si ju neuvedomujeme. Povoláva si v mestách i v dedinách svojich a otvára im oči rozumu a oči srdca, aby sa narodili druhýkrát a svoj život žili pre Krista. Týchto povolaných Boh pozýval ešte ďalej, aby prijali život Kristových kňazov. A pozval ich ešte ďalej, až po korunu mučeníckej smrti. S mimoriadnym hrdinstvom prijalo mučenícku smrť v prvej polovici 17. storočia šesť kňazov a dvaja laici počas misijnej činnosti v oblasti Kanady. Cirkve si ich ctí ako tzv. Kanadských mučeníkov alebo častejšie ako Severoamerických mučeníkov, lebo traja z nich pôsobili aj na miestach, ktoré sa dnes nachádzajú na území USA.

Misia medzi kmeňmi Hurónov a Irokézov vo francúzskej kolónii Quebec, rozlohou trikrát väčšej než je územie samotného Francúzska, bola mimoriadne náročná. Jej počiatky siahajú do roku 1615, keď medzi miestnych Indiánov prichádzajú prví francúzski františkáni. Nepriaznivé prírodné podmienky, nezrozumiteľnosť indiánskych jazykov a katastrofálne hygienické aj mravné prostredie, v ktorom kmene žili, znemožňovala akúkoľvek evanjelizáciu. Rovnako bezúspešná bola aj druhá františkánska misia roku 1622, kde museli misionári takisto prekonávať stovky kilometrov na chatrných člnoch, brodiť sa hustými lesmi a močiarimi s kolóniami komárov a čeliť nedostatku potravy a nepriateľským reakciám domorodcov.

Roku 1625 prichádza na toto územie skupina troch jezuitov. Dvaja z nich sa kvôli nezdaru misie vrátili na kontinent, vytrval iba otec Jean de Brébeuf, ktorý si postupne osvojil reč kmeňa Hurónov a zostavil jej gramatiku a slovník. Dôveru Hurónov si postupne získaval svojou obetavou činnosťou a vykonávaním najponíženejších prác. Jeho pôsobenie však prerušili boje o teritórium s Angličanmi, ktorých armáda zajala roku 1629 skupinu Francúzov a odvliekla ich od Anglicka, odkiaľ sa dostali na európsky kontinent. Po uzavretí anglo-francúzskeho mieru v Saint-Germain roku 1632 sa otec de Brébeuf vracia so svojimi spolubratmi do Quebecu. Pomáha im aj skupina laikov najmä s remeselnými prácami, čím miestne kmene oboznamujú s európskou civilizáciou.

Aj napriek všetkej snahe sa však jezuitská misia stretáva s malým úspechom. Roku 1641 bolo medzi Hurónmi iba 60 kresťanov. Tento neúspech otec de Brébeuf vysvetľoval nízkou úrovňou indiánskych mravov, lipnutím na kmeňových zvykoch a poverám, že misionári sú zodpovední za všetky epidémie a pohromy. O miest-

nych podmienkach píše do Francúzska nasledovne: „Naše chatrče sú zo stromovej kôry ako chatrče divochov... Vnútro indiánskych chatrčí je malá ukážka pekla. To najhlavnejšie je oheň a dym. Okolo ohňa sú tu a tam nahé telá, začadené a opálené medzi húfmi psov. Všetko je pokryté vrstvou prachu. Keď prejdeme celým indiánskym bývaním, zbadáme, že sa na nás nachytali červy, sadze a iná nepríjemná nečistota. A predsa, ak chceme dobre zvládnuť svoju úlohu, tieto návštevy pribytkov sú nevyhnutné, a to viackrát cez deň. Pritom sa neraz treba zmieriť

však o ich statočnosti dozvedela celá Cirkve a pápež Pius XI. ich roku 1925 vyhlásil za blahoslavených a o päť rokov neskôr za svätých.

Na miestach umučenia misionárov sú dnes postavené svätyne, ku ktorým sa konajú púte. Jedna z týchto svätých sa nachádza aj pri Hurónskom jazere v Kanade, odkiaľ vzišla aj prvá irokézská svätá Kateri Tekakwitha.

Pripomeňme si jednotlivé osudy týchto severoamerických svätých, aby aj v nás vzbudili odovzdanie života Kristovi až po hranicu seba samého.

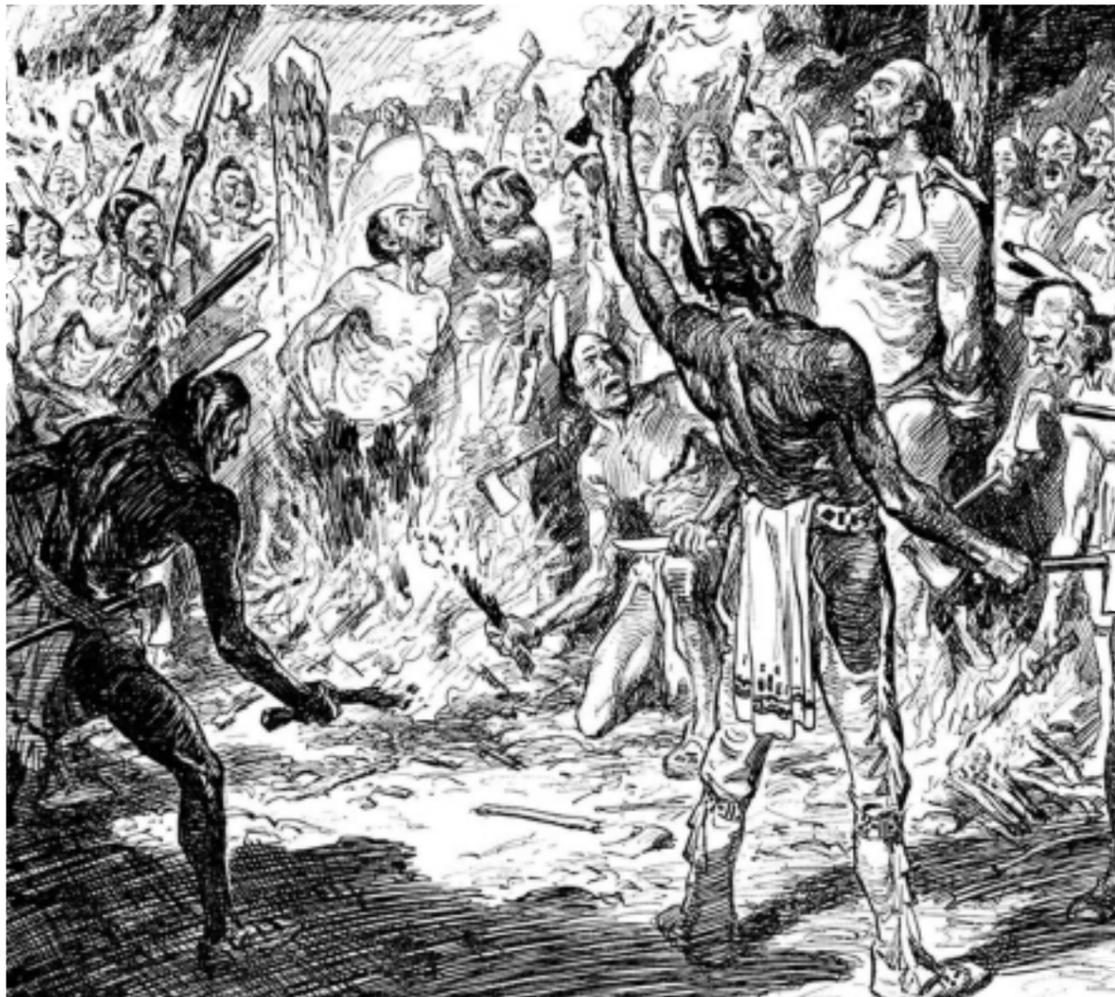
misionári museli zem opustiť. Do svojho pôsobiska sa vrátili až roku 1632 a prispôbili sa životu domorodcov, s ktorými zakúšali život v stiesnených podmienkach so zvieratami v stanoch, katastrofálne hygienické podmienky, prítomnosť parazitov a rôzne prejavy nenávisťi.

Koncom roku 1636 zasiahla hurónsku komunitu epidémia, ktorej padlo za obeť mnoho životov. Indiáni zvažovali toto nešťastie na misionárov, tí však pomáhali všetkým núdzným. Ich obetavosť vyvolávala u Indiánov údiv.

Jean de Brébeuf denne pri slúžení svätej omše opakoval svoj sľub, že sa nikdy nebude snažiť vyhnúť mučenictvu a smrteľný úder prijme radostne, akoby ho prijímal z Ježišových dlaní. Hoci bol predstaveným misie, vykonával najťažšie a najponíženejšie práce. Pre Indiánov bol „echon“ - nosič bremien. Keď sa domorodci rozhnevali a zaobchádzali s ním veľmi hrubo, zostával mierny a pokojný. Jeho neochvejná dobrota nad domorodcami napokon zvíťazila a už od roku 1637 začali skupiny dospelých prijímať krst a kresťanskú vieru. Roku 1649 počet tých, ktorých pokrstil Jean de Brébeuf dosahoval sedemtisíc. V ten istý rok však skupina irokézskych bojovníkov napadla jezuitskú misiu a pátra Jena de Brébeufa odvieďla k mučeníckemu kolu spolu s Gabrielom Lalemantom a ďalšími pokrstenými Hurónmi, ktorých páter Jean aj počas svojho mučenia stále povzbudzoval. Irokézovia mu vytrhali nechty a na krk mu z oboch strán zavesili rozpálené sekery. Okolo pása mu priviazali pruh zo stromovej kôry napustenej živicom, ktorú zapálili. Opečené kusy kože mu odtrhávali z tela a krmili sa nimi pred jeho očami. Ďalší Indiáni ho oskalpovali a na krvácajúcu hlavu mu liali horúcu vodu s posmežnými slovami o krste. Kým ešte páter Jean žil a neustával v modlitbe, odrezali mu pery, vytrhli jazyk, vybili zuby a do hrdla mu vrazil kus žeravého dreva. Po troch hodinách mučenia mu napokon otvorili hrudník a vytrhli srdce. Jeho srdce zjedli s presvedčením, že tým získajú jeho nepochopiteľnú statočnosť, keď počas mučenia ani raz nezastonal.

SVÄTÝ IZÁK JOGUES (1607-1646)

Izák Jogues sa narodil roku 1607 v Orléans, kde neskôr študoval na jezuitskej škole. Ako sedemnásťročný vstúpil do Spoločnosti Ježišovej a s túžbou stať sa misionárom začal v meste Rouen novicať. Pokračoval v štúdiu filozofie na Royal College de La Fleche, odkiaľ odišiel na štúdium teológie do seminára v Paríži. Tam bol roku 1636 vysvätený na kňaza. Prihlásil sa do misie medzi kmeň Hurónov, kam bol napokon vyslaný spolu s ďalšími spolubratmi. Na krehkých kanoe vyplávali do neznámych území na juhu, pričom počas devätnásťdennej cesty prekonali takmer 40 prejví a vo-

s ich odporom, potupami a urážkami. Často uplynú celé hodiny, kým sa

Umučenie svätého Jena de Brebeufa a Gabriela Lalemanta

možno zmieniť o náboženstve, a ak sa aj podarí vštepiť domorodcovi nejakú kresťanskú pravdu, jeden sen stačí na to, aby zničil prácu jedného mesiaca.“

Nepriateľstvo a nedôvera domácich kmeňov sa trpezlivo a až otročkovou prácou misionárov pomaly prelomovala. Čo sa im však podarilo dosiahnuť u kmeňa Hurónov, to zničili vpády kmeňa Irokézov, ktorý bol známy svojou inteligenciou, bojovnosťou a nesmiernou krutosťou, s ktorou zaobchádzali so zajatcami. Odrezávali im kusy tela, pražili ich zaživa a pojedali pred očami svojich obetí, zajatcov oskalpovali a na krvavé miesto na lebke im sypali žeravý popol. Polomŕtve obeť potom dobodali alebo ukameňovali. Častým druhom smrti bola aj rana tomahavkom do hlavy. Tak odišli zo sveta aj jezuitskí misionári a laici, hoci práve ich smrť spôsobila, že Huróni začali hromadne prijímať kresťanstvo a neskorší predstavený misie napísal: „Zdá sa, že teraz pracujú namiesto nás anjeli.“

Pamiatka severoamerických mučeníkov sa sprvoti uctievala iba v jezuitskej reholi a na miestach, kde títo Kristovi vojaci pôsobili. Postupne sa

SVÄTÝ JEAN DE BRÉBEUF

(1593-1649)

Jean de Brébeuf sa narodil 25.3.1593 v Condé-sur-Vire v diecéze Bayeux v Normandii na severozápade Francúzska. V neďalekom Caen vyštudoval humanitné vedy a filozofiu. Po kratšom pobyte na rodičovskom statku odišiel ako dvadsaťštyriročný do jezuitského kláštora v Rouene. Do Spoločnosti Ježišovej vstúpil 8.11.1617, pokračoval v štúdiu a roku 1622 prijal kňazské svätenie. O tri roky neskôr sa vypravil s dvoma bratmi k brehom francúzskej kolónie v Kanade zvané „Nové Francúzsko“. Z Quebecu sa podľa inštrukcií predstavených presunul západne od Ottawy na územie indiánskych kmeňov rozprávajúcich algonqianskymi jazykmi. V priebehu prvých piatich mesiacov sa snažil získať si dôveru domorodcov a naučiť sa ich jazyk, ktorého slovník aj zostavil. Roku 1626 prešiel ku kmeňu Hurónov na východ od Hurónskeho jazera. Aj ich jazyk sa v priebehu nasledujúcich rokov naučil a preložil doň katechizmus. Zakúšanie zaostálých podmienok Indiánov a misionársku snahu narušil boj koloniálnych mocností o nadvládu a keď roku 1629 Angličania obsadili Quebec, francúzski

Svätý Izák Jogues, ktorému pri mučení Indiáni odrezali ukazovky oboch rúk, aby nemohol slúžiť svätú omšu

Umučenie misionárov medzi Hurónmi

Vpravo: Sainte-Marie au pays des Hurons - zrekonštruovaná osada prvých kanadských misionárov v provincii Ontario

dopádov.

Z osady Ihonitiria bol roku 1638 prevelený do misijnej stanice v oblasti Ontario. Na jeseň roku 1641 hlásal páter Izák evanjelium Indiánom z kmeňa Chippewa, ktorí boli viere veľmi otvorení. V stredisku Sainte-Marie pripravoval katechumenov na krst, medzi ktorými bolo asi 120 dospelých z bojových kmeňov. Roku 1642 bol páter Izák spolu s Reném Goupilom a skupinou pokrstených Hurónov v oblasti Three Rivers, aby doplnil zásoby, ktoré mali kvôli neúrode len veľmi skromné. Na spiatocnej ceste ich napadla skupina Mohawkov spriaznených s Irokézmi a zajali ich. Pátrovi Izákovi počas mučenia odrezali palec a ukazovák na oboch rukách. Po celý rok svojim väzňom slúžil ako otrok, podľa čoho s ním aj zaobchádzali. Pri ceste do Fort Orange mu jeden Holanďan umožnil útek. Páter Izák sa skrýval na holandskej lodi a do Francúzska sa dostal cez Nový Amsterdam (dnešný New York) a Anglicko.

Keďže zmrzačenie rúk mu znemožňovalo slúžiť svätú omšu, obrátil sa na

pápeža Urbana VIII. so žiadosťou, aby mu bolo vydané špeciálne povolenie. Pápež jeho žiadosti ochotne vyhovel.

Na jar roku 1644 sa páter Izák opäť vypravil na cestu do Kanady k svojim bývalým trýzniteľom. Dva roky pôsobil v osade v súčasnom Montreale. Potom sa zúčastnil mierových rokovaní medzi Francúzmi a Irokézmi. Dúfajúc v uľahčenie misionárskej činnosti sa medzi Indiánov vrátil spolu s Jeanom de la Landom. Obaja boli po príchode do irokézskej osady Ossernenon zajatí a umučení. Niektorí Irokézovia ich totiž označili za nepriateľských čarodejov, ktorí vyvolávajú sucho, neúrodu a choroby. Obaja svätci boli dohodnutí a napokon zabíjanou tomahavkom. Ich hlavy nastokli na koly a telá hodili do rieky.

SVÄTÝ JEAN DE LA LANDE (PRIBLIŽNE 1620-1646)

Jean de la Lande pochádzal z prístavného mesta Dieppe vo Francúzsku ležiacom na severozápadnom atlantickom pobreží. Svoj život sa rozhodol zasvätiť Bohu a práci, ktorá by pomá-

hala misionárom. Jeziuitský predstaviteľ o. Hieronym Lalemant mu ponúkol možnosť pracovať ako pomocník otca Izáka Joguesa počas jeho návratu k Irokézom. Osvedčil sa tu ako verný druh v službe Evanjeliu až po najvyššiu obeť - svoj vlastný život.

SVÄTÝ RENÉ GOUPIL (1608-1642)

René Goupil sa narodil roku 1608 v Saint-Martin du Bois v diecéze Angers. Vyštudoval medicínu a pôsobil ako lekár. Roku 1639 vstúpil do jeziuitského noviciátu v Paríži. Po čase zložil sľub poslušnosti a odhodlanosti pracovať s misionármi. Už roku 1640 bol poslaný

do nemocnice v Quebecu a potom sa pripojil k pátrovi Izákovi Joguesovi. Roku 1642 bol zajatý spolu so skupinkou Francúzov a pokrstených Hurónov, keď sa vracali s doplnenými zásobami z Three Rivers. Pri Rieke svätého Vavrince krátko predtým zložil rehoľné sľuby do rúk otca Izáka.

Ako zajatci kmeňa Mohawkov sa museli všetci vyzliecť a prejsť tzv. krvavou uličkou pomedzi Indiánov. Po troch dňoch mučenia sa René Goupil spolu s otcom Izákom stali otrokmi náčelníka. Čoskoro ich od seba oddelili. René sa rád venoval práci s deťmi. Raz jedného štvorročného chlapca učil prežehnať sa a nevyšmol si, že je pritom pozorovaný príbuzným daného dieťaťa. Otec Izák sa o tejto príhode čoskoro dozvedel a podarilo sa mu Reného pripraviť na možné následky. Ešte v ten deň príbuzný dieťaťa hodil po Reném Goupilovi tomahavkom a zasadil mu smrteľný úder do hlavy.

ťanský život sa však v osade rozvíjal priaznivo, kým roku 1648 nezačala vojna medzi Irokézmi a Hurónmi. Keď boli bojovníci na love, jeziuitskú misiu Irokézi prepadli - práve v čase, keď otec Anton končil svätú omšu. Irokézi v tú chvíľu prelomili ochranné palisády. Ženy a deti zahnali naspäť do kostola. Tam im otec Anton udelili všeobecné rozžehnanie a pokrstil katechumenov. Potom vyšiel svojim útočným v ústrety a hneď naňho vystrelili množstvo šípov. Jeho neskôr ešte dohodanú mŕtvolu hodili do kostola, ktorý zapálili.

SVÄTÝ KAROL GARNIER (1606-1649)

Svätý Karol Garnier sa narodil roku 1606 v Paríži. Vyštudoval na tamojšej škole Louis-le-Grand a roku 1624 vstúpil do noviciátu Spoločnosti Ježišovej. V Paríži pokračoval v štúdiu na clermontskom seminári a roku 1635 bol vysvätený na kňaza. Prihlásil sa do

SVÄTÝ GABRIEL LALEMANT (1610-1649)

Gabriel Lalemant sa narodil roku 1610 v Paríži. Mal síce krehké zdravie, ale disponoval veľkodušnou povahou a horlivosťou pre veľké ideály. Preto ako dvadsaťštyriročný vstúpil do jeziuitského rádu a po dvoch rokoch zložil dočasné rehoľné sľuby. Po dokončení štúdia v Bourges a prijatí kňazského svätenia roku 1638 ešte šesť rokov vyučoval v seminároch v Molins a Bourges. Predstavení sa ho s ohľadom na jeho zdravie dlho zdráhali pustiť na misie do Nového Francúzska. Do Quebecu bol poslaný roku 1644 pravdepodobne až s prihliadnutím na skutočnosť, že tam pôsobil ako predstaviteľ jeho strýko Hieronym Lalemant. V Quebecu sa Gabriel učil hurónsky jazyk a neskôr bol poslaný do misie sv. Ľudovíta za otcom Jeanom de Brébeufom.

Keď na misiu zaútočili Irokézovia, osadu vypálili a oboch misionárov s ďalšími zajatcami odviekli k mučnickym kolom. Gabriel Lalemant sa musel dívať na trojhodinové utrpenie otca Jena a napokon to isté prežívať aj na svojom tele. To však údajne trvalo až pätnásť hodín. Okrem iného mu do jamiek po vylúpnutých očiach vložili žeravé uhličky, pojedali jeho mäso živá a po zavraždení i jeho srdce.

SVÄTÝ ANTON DANIEL (1601-1648)

Anton Daniel sa narodil v Dieppe vo Francúzsku. Študoval filozofiu a právo a roku 1621 vstúpil do jeziuitského rádu v Rouene. Po dvoch rokoch noviciátu vyučoval do roku 1627 v seminári literatúru. Ďalšie tri roky študoval teológiu v Paríži a bol vysvätený na kňaza roku 1631. Potom sa prvýkrát stretol s Jeanom de Brébeufom a následne sa vypravil do Nového Francúzska. Po pôsobení na ostrove Cape Breton a v Quebecu bol poslaný na kanoe v sprievode Hurónov do osady Ihonitiria, kde sa mu darilo obracať na katolícku vieru najmä deti. Na jeseň roku 1636 sa jezuiti pokúšali otvoriť v Quebecu seminár pre indiánsku mládež, aby vychovali aspoň domorodých katechetov. Táto iniciatíva sa však skončila neúspechom pre nezáujem a skorý odchod adeptov. Kres-

misie v provincii Quebec, kam sa vyplavil spolu s pátrom Izákom Joguesom roku 1636. Pôsobil v hurónskych osadách, kde si dobre osvojil miestny jazyk a trpezlivo bojoval proti zaostalosti a úpadkovým mravom medzi Indiánmi. Veľké hrdinstvo preukázal v čase epidémie, keď sa staral o nakazených a poskytoval im duchovnú útechu, kvôli čomu ho nazvali anjelom misie.

Roku 1646 bol opäť pozvaný do misii sv. Jána a sv. Mateja, kde ho však prepadli Irokézi. Zasiahli ho dva výstrely. Umierajúcim ešte s vypätím síl udeľoval posledné pomazanie, keď ho jeden z Indiánov zasiahol tomahavkom do hlavy. O dva dni neskôr jeho ostatky pochovali dvaja kňazi na mieste zrúcaniny kostola.

SVÄTÝ NOËL CHABANEL (1613-1648)

Noël Chabanel sa narodil roku 1613 v Sanguéze v regióne Haute Loire na juhu Francúzska ako syn kráľovského notára. Ako sedemnásťročný vstúpil do Spoločnosti Ježišovej a roku 1630 nastúpil do noviciátu v Toulouse. Po kňazskom svätení vyučoval rétoriku v Rodez. Roku 1643 bol vyslaný na misiu do Quebecu. Hoci si hurónsky jazyk osvojoval s ťažkosťami, zložil sľub, že v misiách zostane do konca života.

Roku 1648 sa stal spoločníkom pátra Karla Garniera. Keďže hurónske misie už vtedy napádali irokézske kmene, páter Karol ho poslal na bezpečnejšie miesto do misie Panny Márie. Pre vyčerpanosť poslal páter Noël svoj sprievod dopredu. Zakrátko ho zabil príslušník kmeňa Hurónov nečakaným úderom tomahavku do hlavy. Pravdepodobne uveril poverám, že misionári prinášajú osadám nešťastie.

Severoamerickí mučeníci boli blahorečení roku 1925 a svätorečení pápežom Píom XI. roku 1930. Pôvodne sa ich pamiatka slávila 26. septembra, ale roku 1969 bola presunutá na 19. október.

Podľa textu R. Ondruša (www.katolicci.szm.com) a J. Chlumského (www.catholica.cz) preložila a upravila Katarína Džunková

Svätí severoamerickí mučeníci

Roku 2012 vyšla vo videnskom vydavateľstve Promedia Verlag kniha pod názvom SLOWAKEI. Der mühsame Weg nach Westen (SLOVENSKO. Úmorná cesta na západ). Kniha má 242 strán a pozostáva zo 17 hlavných kapitol, podkapitol, úvodu, zoznamu literatúry, zoznamu osôb a osobností s ktorými autori diskutovali a z dvoch príloh (volebné výsledky 1990 - 2012 a mapky). Jej autormi sú Rakúšan Hannes Hofbauer (nar. 1955 vo Viedni) a Nemec David X. Noack (nar. 1988 v Berlíne).

Čitateľovi sa touto publikáciou dostáva do rúk odborné dielo podrobne a prehľadne zachytávajúce takmer všetky milníky slovenských dejín počínajúc jeho ranými dejinami a končiac marcom 2012. Autori sa dotýkajú často i detailov súvisiacich s národnými dejinami Slovákov. Ba niektorým udalostiam pripisujú možno väčšiu dôležitosť ako sami Slováci. Žiadosti slovenského národa obsahujúce 14 bodov, predložené revolučnej vláde v Pešti a cisárovi vo Viedni kladú napríklad na roveň revolúcie v Uhorsku 1848/49 proti Habsburgom, pretože oboje mali národný charakter [str. 28].

Priam brilantne je spracovaná ekonomická situácia na Slovensku od roku 1989 po rozdelenie spoločného štátu. Taktiež hlavné črty slovenskej politiky po roku 1993, keď sa mladý, ešte neupevnený štát snažil udržať politicky a ekonomicky v prúde starých európskych mocenských centier. Od 1. januára 1993 sa stalo Slovensko suverénnym štátom. Svoju integritu ale nemohlo udržať. Prežívalo závažné politické a sociálno-ekonomické zmeny, ktoré ho charakterizovali z vnútra i z vonku. Sotva niekde v Európe zabíjali po vyše dvoch desaťročí stranické zoskupenia - či už na sociálno-národnej alebo na liberálnej strane - tak široko od ľava do prava ako na Slovensku. Táto „dvojaká orientácia“ odráža v určitom zmysle aj hospodárske pomery vo vnútri štátu a hospodárske vzťahy so zahraničím. Prenikania západoeurópskeho kapitálu na Východ, požadované Bruselom, malo za následok zničenie lokálnych štruktúr. Tradičná zviazanosť s Ruskom na poli energetiky a ťažkého priemyslu nebola ďalej možná kvôli potenciálnemu vydiarianiu zo strany Bruselu.

Autori skúmajú, či systém nastolený po roku 1989 je skutočným vymanením sa Slovenska z jarma údajného socialistického poručníctva alebo skôr jeho blúdením po podrobení sa expanzívnym záujmom západoeurópskeho kapitálu a napojení sa na európsky finančný sektor vyznávajúci voľný kapitál, voľný pohyb tovaru a osôb ako i služieb. Zistili, že bezuzdnou flexibilitou pracovnoprávných vzťahov, mzdovým dumpingom na okraji existenčného minima a dôsledkom silného vysťahovalectva za prácou bola zničená vnútorná štruktúra štátu a premárnený kolektívny majetok nadobudnutý počas plánovaného hospodárstva.

Autori odhaľujú, ako po roku 1989 západné žraloky položili bývalý východný blok na lopatky a okupovali ho bez toho, čo by padol i jeden jediný výstrel. Na uskutočnenie svojich plánov podporovali a financovali quislingovské vlády a médiá, a výpredaj štátneho majetku mohol začať. Tento výpredaj Slovenska začal po voľbách 1998 nástupom Dzurindovej vlády. Dzurindova kolenačková vláda pri vstupe SR do EÚ spôsobila priame škody i v pôdohospodárstve: nevýhodným limitovaním živočišnej a rastlinnej výroby s následným prudkým poklesom zamestnanosti v agrosektore v čase, keď Slovensko bolo z veľkej miery sebestačné.

Slovensko je plné rôznych nemeckých, rakúskych a anglických potraví-

nových reťazcov vybudovaných na úrodných poliach, ktoré vytlačujú slovenských producentov. Dokonca aj slovenský trh s pivom je minulosťou. Celý trh ovládli dve spoločnosti, juhoafrická spoločnosť SABMiller a holandská spoločnosť Heineken.

Bankovníctvo, obchod, suroviny, rôzne služby ... takmer všetko je už sprivatizované a riadené zo vzdialených koncernových centráln na Západe. Predpisy EÚ a mienkotvorné médiá však napriek tomu ešte stále hovoria o reformnom kurze a trvajú na ešte ďalšej liberalizácii. Bratislava už dávno neovláda páky štátnej regulácie, štát je takmer kompletne vybrakovaný. To, čo mu zostalo, je lacná slovenská pracovná sila, ktorou disponuje zahraničný kapitál.

Veľmi dobre je spracované obdobie tzv. „mečiarizmu“. Obdobie, ktoré máme veľmi dobre v pamäti. Na príklade Mečiara autori výstižne znázornili, ako sa zachádza s nepohodlným politikom, ako z neho možno veľmi ľahko urobiť demona a z jeho vlády, hniezdo teroru. Nebolo takmer médiá na svete, aby ho nepredstavilo ako jakéhoto diktátora, a n a n i č h o d n í k a, ktorý priviedol Slovensko na periferiu demokratických štátov, politicky ho izoloval a hospodársky oslabil.

Po požiadaní o krátku recenziu na túto knihu som sa rozhodla, že túto publikáciu je hodno predstaviť v širšom rozsahu, aby slovenský čitateľ videl ako pociťuje situáciu na Slovensku nestranný pozorovateľ, k tomu ešte cudzinec. Reakcia na túto knihu si teda z mojej strany nekladie za úlohu byť recenziou v pravom zmysle slova a ani nemieni polemizovať s autormi, skôr priblížiť ju slovenskému čitateľovi, pretože nie každému záujemcovi je ľahko prístupná a ak, tak si vyžaduje veľmi dobré znalosti nemčiny. Táto publikácia sa svojou výnimočnosťou vymyká z radu publikácií o Slovensku. Pri výbere som sa upriamila skôr na kapitoly mladšieho dáta a koncentrovala som sa na ich hlavné myšlienky. Toľko na úvod k tomuto dejinnému úseku, ktorý prežívame a o ktorom nechám hovoriť autorov na príslušnom mieste.

HLAVNÉ KAPITOLY A PODKAPITOLY:

1. Slované začiatky (500-907)
„Veľkomoravská ríša“
Slovenskí apoštoli Cyril a Metod
2. Zaujatie zeme Maďarmi (907-1147/49)
3. Nemecká kolonizácia (1149-1526)
Rozkvet baníctva
Bieda života na vidieku
4. Šľachta proti korune (1526-1848)
Boj o dušu
Slovenský Robin Hood - Juraj Jánošík
5. Slovenské obrodzenie (1785-1918)
Vývin slovenčiny
Rok 1848
Exkurz: Slované orientácie
Šoky maďarizačných vlín
Projekt Československo
6. Prvá republika (1918-1938)
7. Od Druhej republiky k štátu pod ochranou Ríše (1938/1939)
8. Oslobodenie (1944-1948)
9. Od začiatku komunizmu po bratislavský jar (1948-1968)
10. Represia ako „normalizácia“ (1969-1989)
11. Prevrat (1989-1993)
Okolnosti predchádzajúce prevratu
Nový politický začiatok

- Zamatový puč a jeho následky
Bez referenda do nezávislosti
Hospodársky kolaps a zavrnutia sociálnych riešení
Fiasco privatizácie
Bolesti rozluky
Maďari pod slovenskou vlajkou
12. Éra Mečiara: Pokus o rovnováhu medzi Východom a Západom (1994-1998)
Socioekonomické osnovy
Nátlak zo strany Západu
Protekciónizmus EÚ
„Nie kolenačky do Európskej únie“
Nové politické usporiadanie medzi Východom a Západom
Mečiar medzi ľavicou a pravicou
Menšina, rádiá studenej vojny a „čierna diera Európy“
Žiadna demokratická voľba?
13. Politické strany v mladej republike
I.
HZDS

Slovensko Úmorná cesta na západ

- Z postkomunistov sa stávajú liberáli
Návrat katolicizmu
Nacionalistické oživenie
Radikálna ľavica
14. Poslušný chlapec Európskej únie a liberálny extrémista (1998-2006)
Ekonomické základy
Novým elánom do Európskej únie
Liberálny útok: Balík úsporných opatrení

- Flat Tax (Rovná daň)
Hladové revolty na východnom Slovensku
Žilina - Trnava - Bratislava: Najväčšia koncentrácia automobilového priemyslu v Európe
Banky v zahraničných rukách, poľnohospodárska pôda predaná
15. Politické strany II.
Liberáli
Konzervatívci I.
Konzervatívci II.
Viaceré národné strany
'Smer': Nový smer - ale kam?
16. Návrat štátu (2006-2010)
Zmena kurzu
Vlastenecká kultúrna politika
Noví medzinárodní partneri, osamotený minister zahraničia a Rómovia na Slovensku
Os Slovensko - Rusko
„Prečo Fico nemá rád USA?“
Maďarská otázka
Sociálne demokratická strana Európy a „nenápadná politika EÚ“
Fico a médiá, korupcia a „vlastenecký zákon“
Taktik Fico
Štát sa vracia späť na ekonomické javisko
Veľa sľúbené, málo dodržané
Pracovné právo a dôchodkový systém
A potom prišla kríza
17. V labyrinte veľkej krízy (2010 ff.)
Iveta Radičová: radikálna v nápadoch, nešťastné ruky v riadení, krátko na scéne
Ťažko choré zdravotníctvo
„Záchrana Eura“ sa stane jablkom sváru
Fico vyháva na všetkých frontoch
Hlavný cieľ: konsolidácia rozpočtu
Sociálne partnerstvo zhora
Moderné formy „robotov“
Sen o napojení východného Slovenska do infraštruktúry
Marec 2012: Slovensko konečne zakotvilo v západnom poňatí demokracie.

EXKURZ:

SLOVANSKÉ ORIENTÁCIE

19. storočie bolo v Hornom Uhorsku poznačené rôznymi (geo-)politickými a kultúrnymi orientáciami, ktoré boli v tom čase stredobodom záujmu slovenských intelektuálov.

Ján Kollár premýšľal o spojení všetkých Slovanov, ktorých delil do 4 skupín. Jeho poéma Slávy dcéra poukazuje na náladu mladých slovenských intelektuálov. Kollár a Šafárik mali predstavu o spoločnej slovenskej budúcnosti, ktorá prešla aj na nasledujúcu generáciu slovenských buditeľov.

ŠOKY

MAĎARIZAČNÝCH VLÍN

Obdobiu pred vyrovaním v roku 1867 predchádzalo krátke obdobie kultúrneho uvoľnenia. V ľudových školách sa mohlo vyučovať v materinskom jazyku a pod ochranou Viedne bola v roku 1863 založená aj kultúrna ustanovizeň - Matica slovenská. Vyrovaním v roku 1867 nastala silná vlna maďarizácie, ktorá predstihla všetko to antislovenské a antirumunské, čo prišlo predtým z Budapešti. Mená miest a obcí ako aj priezviská museli byť pomaďarčené. Verejné slovenské školy poprvýkrát založené Jozefom II.,

boli v roku 1879 zatvorené. V konfesionálnych školách bolo dovolené vyučovať po slovensky do roku 1907, nemaďarskí úradníci boli prepustení a pod. [str. 33].

V ovzduší krutej maďarizácie sa radikalizovala aj slovenská opozícia. Vo voľbách 1905 podporoval Andrej Hlinka pro-českého kandidáta proti Maďarskej ľudovej strane. Hlinku uväznili za „poburovanie“. Autori spomínajú aj krvavú masaku v roku 1907 v Hlinkovej rodnej obci Černová, keď uhorskí žandári strieľali do ľudu, ktorý žiadal, aby im kostol vysvätil ich rodák Andrej Hlinka [str. 34].

PROJEKT

ČESKOSLOVENSKO

Na najvyššej úrovni v dohode s Masarykom a Benešom bola nová štátnosť v strednej Európe spečatená. Pozoruhodný bol pritom váhavý postoj slovenskej inteligencie. Liberáli (Hlasišti) trvali ešte niekoľko mesiacov pred založením štátu 28. októbra 1918 na Pittsburskej dohode z 30. mája 1918, podľa ktorej malo Slovensko mať vlastnú administratívu a snem v rámci československej federácie. Na druhej strane vodca slovenských národnárov Andrej Hlinka sa 24. mája 1918 v Martine vyjadril, že „podporujú československú orientáciu“.

Krátko nato sa ale Hlinka odvrátil od idey čechoslovakizmu a založil Slovenskú ľudovú stranu (SĽS) presadzujúc samobytnosť slovenského národa. Postavil sa proti vzťahujúcejmu sa pražskému centralizmu a zasadzoval sa za slovenskú autonómiu. Českej strane vyčítal zradu na Pittsburskej dohode.

PRVÁ REPUBLIKA (1918 - 1938)

28. októbra vyhlásila Československá národná rada v Prahe nezávislosť Československa. Štátnym jazykom nového štátu určili českí politici „českoslovenčinu“. Čestina a slovenčina boli dve „formy“ toho istého štátneho jazyka. Na území nového štátu okrem Čechov a Slovákov sa ocitli nemecká a maďarská menšina a Rusíni obývajúci Podkarpatskú Rus. Mierová konferencia v parížskych predmes-

tiach bola pre českých politikov úspešná, aj keď ich požiadavku pripojenia Srbskej Lužice k Československu, ktorú obhajoval aj Milan Rastislav Štefánik, víťazné mocnosti nepovolili.

Československý štát vďaka svoj vznik nielen politickým úsiliam Prahy a Bratislavy, ale aj geopolitickej stratégii Francúzska [str. 35]. Francúzsko vyšle z prvej svetovej vojny ako najsilnejšia kontinentálna mocnosť, sledovalo vznikom československého štátu svoje ciele. Československá štátnosť sa hodila aj iným západným európskym mocnostiam. Masaryk a Beneš sa nachádzali počas vojny v exile v USA, v Anglicku a vo Francúzsku, kde nadviazali kontakty s tamojšími bankami a veľkými priemyselnými podnikmi. Keď československá politika po vojne prijala nostrifikačné zákony, podľa ktorých všetky podniky z čias monarchie museli byť presunuté do Československa, znamenalo to vlastne vyvlastnenie rakúskych a nemeckých priemyselných koncernov v prospech britských a francúzskych veľkopodnikov. Briti si okrem toho zaistili aj prístup k lodnej doprave na Dunaji, zatiaľ čo Bank of England vylúčením Anglo-Czechoslovak Bank prenikla do Československa a uzavrela partnerstvo s exportne orientovanou časťou československého priemyslu [str. 45].

Nedostatočne rozvinutý priemysel na Slovensku musel počas Prvej Československej republiky zakúsiť hodne úderov. Slovensko fungovalo ako dodávateľ surovín pre český priemysel. Oblasť medzi Bratislavou a Košicami vykazovala síce hospodársky rast, ale aj tak zostávala iba periférnou oblasťou a to aj napriek ťažby železnej rudy a medi. Zo slovenských surovín, hlavne magnezitu, dreva a vlny ťažili koncerny v Česku, na Morave a v Sliezku, ktoré produkovali pre export. V neprospech Slovenska prebiehali aj iné zložky, napr. ozbrojené sily. Oficiálne boli „československé“, ale dôstojnícky zbor sa skladal prevažne z etnických Čechov, čo bolo problémom pre mnohých slovenských vojakov.

V marci 1919 vyhlásila skupina komunistov v Budapešti Maďarskú republiku rád sovietskeho typu na čele s Béloom Kunom [str. 40]. V Budapešti sa zakladali 'Národné výbory' pre jednotlivé národnosti bývalého multietnického štátu, aby založili spoločnú Sovietsku republiku. Pod vedením českého novinára Antonína Janouška tam bol založený aj Česko-Slovenský výbor.

Protivníkom novej sovietskej republiky na území Slovenska bola vláda Vavra Šrobára. Minister s plnou mocou pre správu Slovenska V. Šrobár vyhlásil na Slovensku výnimočný stav. Slovenské oblasti mali byť v najhoršom prípade začlenené do Československa aj násilím. Na území Slovenska došlo k silným bojom, počas ktorých došlo k porušeniu demarkačných línií ustanovených Dohodovými mocnosťami a vojská Maďarskej republiky rád obsadili dve tretiny Slovenska. V júni 1919 vyhlásili slovenskí komunisti po zabraní Prešova oficiálne Slovenskú Sovietsku Republiku. Skutočnú nezávislosť Slovenska v rámci socialistického štátneho systému vedenie maďarskej republiky rád neplánovalo [str. 41]. B. Kun a vláda v Budapešti sa skôr usilovali o stredovýchodnú európsku federáciu, v ktorej mali byť maďarsko-slovenské vzťahy podobné rusko-ukrajinským. Aj keď najvyššie vedenie sledovalo federáciu, početní slovenskí komunisti boli za nezávislosť.

(Pokračovanie na str. 10)

Na okraj televíznej relácie o povstaní

S koro celý júl a august prebiehali na obrazovke RTVS dokumentárne filmy a relácie s tematikou povstania 1944 a tesne pred výročím bola zorganizovaná diskusia odborníkov z oblasti histórie. Bol to zaiste chválihodný počín vedenia redakcie publicistiky, pretože účastníci debaty zaujímali skutočne otvorené, rozdielne a často protichodné názory a postoje k danej tematike, ku ktorej sú v spoločnosti tiež rozličné postoje, založené na osobných skúsenostiach a poznatkoch. Ale pozitívom celého podujatia bolo nechať skutočne otvorený priestor pre slobodný a ničím neobmedzovaný osobný pohľad jednotlivých účastníkov na tak dôležitú tému akou je bezpochyby povstanie, na jeho pozitíva ako aj negatíva, ktoré so sebou prináša. Domnievam sa, že sa tak stalo po prvýkrát v histórii publicistiky televízie, že bola umožnená otvorená výmena názorov, čo je sama osebe sľubná skutočnosť aj pre budúcnosť, lebo len tak sa dá dôjsť ku prijateľnému konzenzu o dôležitých záležitostiach našej spoločnosti.

Kladom bolo aj to, že debata bola hneď po odvysielaní dokumentárneho filmu o SNP, ktorý vcelku dosť objektívne predostrel televíznu divákovi pohľad na históriu Prvej SR a čo jej predchádzalo, zrejme na základe archívnych filmových dokumentov z obdobia jej krátkeho trvania, bez dodatočných úprav a manipulačných zásahov, ako sa to zvyklo v minulosti robiť, aby sa dosiahol určitý, vopred stanovený ideologický efekt. Tento raz si mohol divák nadobudnúť dojem, že počas hegemonie Nemcov na Slovensku boli rovnako zlé dôsledky tlaku Hitlera na slovenskú vládu ako neskôr pod tlakom Moskvy na vládu ČSR, snáď len s tým rozdielom, že tento tlak bol umocnený ešte tlakom pražskej vlády, ktorá postupne obmedzovala aj to, čo počas povstania sľúbila Slovákom. Ide najmä o okliešťovanie politickej moci vládnych orgánov na Slovensku (SNR a Zboru povereníkov) a za podstatne dlhšie 40 ročné obdobie voči krátkemu trvaniu Prvej SR. A čo sa dialo v spoločensko-politickej sfére za obidvoch režimov? To je nad rámec tejto stručnej úvahy, ale nám starším to ešte neschodí z mysle. Mnohé zábery dok. filmu nám dnes pripadajú dosť podivné až smiešne, v štýle hejlovania, vojenských pochodov a manifestácií prívržencov Hitlera a o niečo neskôr prvomájových sprievodov za vlády komunistov.

Vážnym nedostatkom diskusie bola viditeľná nevyváženosť účastníkov,

predstaviteľov navzájom odlišných názorov. Na jednej strane: moderátor M. Havran, PhDr. S. Mičev, PhD, riaditeľ múzea SNP v B. Bystrici a hosť z Poľska, a na druhej strane Dr. M. Lacko z ÚPN, mladý historik, zaoberajúci sa najnovšími dejinami Slovenska. Teda v zosťave 3:1, čo už prednaznačovalo dopredu, čo sa očakáva od debaty a aké postoje budú zaujímať niektorí účastníci debaty, v štýle doterajších praktík. V debata odznelo mnoho otvorených a kontraverzných otázok o vzniku a zmysle povstania, o spôsobe jeho realizácie, o príčinách jeho potlačenia nemeckou armádou a dôsledkoch na vývoj našej spoločnosti po strašnej druhej svetovej vojne. Ďalší okruh otázok sa vzťahoval na otázky, ktoré sa týkali problémov prvej Slovenskej republiky, jej vzniku a pôsobenia počas ťažkej medzinárodnej situácie, keď celý priestor strednej a južnej Európy ovládlo rozpínajúce hitlerovské Nemecko a vznikalo presvedčenie, že po jeho víťazstvách v Európe a aj na iných kontinentoch (severná Afrika) sa nikto nedokáže vzoprieť silnému agresorovi. Slabosť ostatných svetových hráčov na svetovej scéne, ktoré pripustili Mníchov a ďalšie agresívne kroky sebavedomého a bezohľadného hegemonu v strednej Európe, uzavretie Paktu o neutočení Nemecka so Stalinom, potvrdzovali presvedčenie ľudí o neporaziteľnosti Nemecka. Akáže iná alternatíva jestvovala pre Slovákov ako prijať ponúkanú samostatnosť z rúk všemocného Hitlera, keď za hranicami (či hranicami našej malej krajiny) si cerili zuby nenávisní susedia z juhu, severu a západu, aby si po delili koristi? Také a opravdu jediné riešenie si dovoľil obhajovať Dr. M. Lacko, za čo mu patrí uznanie a vďaka. Je známe, že väčšina Slovákov prijala samostatnosť s veľkou radosťou a nadšením ako nečakaný dar nebies, ktorý mohla okúsiť na vlastnej koži a aj ho nákrátko zažila v získaní slobody a doteraz nepoznanej životnej úrovni i počas vojny, ktorá za pár mesiacov vypukla. Dr. Lacko voči SNP zaujal iné stanovisko, že nemohlo byť celonárodným preto, lebo nezapojilo sa doňho ani väčšina národa ani väčšina armády (z 90-tisícovíc príslušníkov a väčšina z nich len na základe mobilizácie). To vyvolalo u ostatných nesúhlas a určité napätie i keď sa dosiahla zhoda v tom, že povstanie

malo veľký význam z hľadiska povojnovej politiky ako najmasovejšie vystúpenie Slovákov v novodobej histórii, ktoré prispelo istým dielom k porážke Nemecka.

Poľský účastník debaty vyslovil zaujímavý názor o varšavskom povstaní, že Červená armáda, stojac nečinne na druhej strane Visly, úmyselne nechala povstalcov krváčať a im nepomohla. Aj v prípade SNP jej išlo viac o organizovanie partizánskej vojny v tyle nemeckej armády v hornatom teréne Slovenska, so všetkým čo k tomu patrí (ničenie ciest, mostov, železničných tratí, atď.). Ignorovanie Čatlošovho plánu, ktorého možné rešpektovanie by bolo viac užitočné Slovensku pred následkami vojny. Jeho názor o „kráľovských“ národoch, za akých pokladá Čechov, Poliakov, Maďarov vyvoláva názor, že Slováci mali oveľa viac dôvodov prijať samostatnosť, hoci i z rozhodnutia Nemecka, hegemonu vo vtedajšej politickej situácii v strednej Európe, ako iné spomínané národy, keby sa ocitli v podobnej situácii, v akej bolo Slovensko. Je predsa veľký rozdiel, keď do stavu národnej podriadenosti sa dostane národ, ktorý svoju národnú osobitosť už má a nemusí ju už nikomu dokazovať (ako napr. český národ za Protektorátu) a národ, ktorý o svoju existenciu musí neustále, celé stáročia svojím utrpením a a obetami bojovať a ju brániť (ako slovenský národ). Preto neobstojí názor, že Slováci sa mali nechať dať radšej rozdeliť, ako prijať samostatnosť v ponúkanej, oklieštenej podobe, a z rúk Hitlera.

Viacero iných otázok bolo prediskutovaných, ale rozsah príspevku mi nedovoľuje detailnejšie sa vyjadriť o iných, snáď ešte o židovskej problematike, ale veľmi skrátené, lebo predstavuje naozaj veľmi vážny humánný problém, ktorý zaťažuje históriu slovenského národa ako tmavý tieň v čase jeho snáh o emancipáciu s inými národmi. Slovenská vláda v tejto otázke bola rozdelená a mala nejednotný postoj k jej riešeniu. Jedna časť ministrov vlády, po salzburgskom diktáte Hitlera, na čele s premiérom dr. V. Tukom sa riadila tzv. židovským Kódexom, zostavenom na princípe rasizmu, bola za vysídlenie židov z územia Slovenska. Druhá časť, ktorú podporoval aj prezident Tiso, nebola za

ich vysídlenie, iba za obmedzenie ich hospodárskej moci. Nemci všetkými možnými pakami a prostriedkami tlačili, aby sa čo najskôr začali deportácie, ktoré začali v marci, 1942. Prezident Tiso presadil iba možnosť udeľovať výnimky, ktoré aj plne využil. Kurioznou skutočnosťou bolo, že za vysídlenie každého žida musel štát zaplatiť 500 nemeckých mariek. Smutnou a nepochopiteľnou skutočnosťou bol nehumánný spôsob uskutočnenia deportácií, proti ktorému mnohí občania štátu protestovali a pomáhali ukrývať deportovaných s riskovaním vlastného života (známy je protest JUDr. Jána Balku, člena Štátnej rady a protesty obidvoch hlavných cirkví). Pod tlakom verejnosti a rôznych, zatiaľ neoverených chýrov o osude vyvezených slovenských židov, vláda v októbri, 1942 zastavila transporty a žiadala nemeckú stranu o komisionálne prešetrenie celej záležitosti, ktoré sa neuskutočnilo a neboli už žiadne transporty až do potlačenia SNP, keď už vláda, ani prezident nemali moc ovplyvniť deportácie. Treba však priznať objektívne, že v tom čase nikto na Slovensku nevedel, aký strašný osud čaká vyvezených židov. Vyhnúť sa riešeniu židovskej otázky slovenská vláda nemohla tak, ako aj vlády v iných štátoch pod priamou, či nepriamou nemeckou nadvládou, ale keby bola jednotná mohla dosiahnuť oveľa viac, hlavne pokúsiť sa vôbec zamedziť deportáciám. Už len pár slov na záver tejto tragickej skutočnosti. Útek dvoch slovenských židov z Oswienčima v apríli, 1944 (Vrbu a Wetzlera) a zostavenie správy v Žiline o hroznej skutočnosti, ktorú páchajú príslušníci vyspelého národa Bethovena, Schillera, a iných, na židoch v plynových komorách, čo bolo tak neveriteľné, že jej nechceli veriť ani členovia najvyššej židovskej rady v Maďarsku, kde sa práve rozbiehali transporty so židmi a viedli sa vyjednávania s Eichmannom ako ich obmedziť (podľa americkeho filmu, ktorý sa nedávno premietal aj na Slovensku) jasne ukazuje bezradnosť a zmätenosť verejnej mienky o tejto tragickej skutočnosti, ktorá sa plne objasnila až po vojne. Na druhej strane list biskupa Jána Vojtašáka Šaňovi Machovi v marci r.1943, ktorý dostal od anonymného autora,

spôsobil, že minister vnútra okamžite odvolal svoje rozhodnutie spred týždňa, v ktorom hrozil pokračovať v zastavených transportoch a ich definitívne zrušil nehladiac na reakciu Nemcov. Takých a podobných faktov je viac, ktoré vnášajú viac svetla do tejto tragickej skutočnosti.

Na záver úvahy treba oceniť, že taká nekonvenčná a netypická relácia sa uskutočnila na obrazovke našej televízie a dúfam, že nebude ani posledná, že budú naďalej prezentované postoje na našu históriu z rôznych uhlov pohľadu, že bude z nich cítiť snahu o objektívne a nie čiernobiele videnie slovenských dejín, za ktoré sa nemusí nikto hanbiť, najmä nie naša mladá generácia. Mladí, po pravde tužiaci historici, musia mať možnosť bez obáv prezentovať výsledky svojho výskumu, i z osobných kontaktov s ľuďmi staršej, odchádzajúcej generácie, z obidvoch strán názorového spektra, zvyknutej na stereotypné prístupy a prispôsobovanie sa starým, ideologickým schémam, i ľuďom, ktorí zažili prevratné udalosti ináč, ako sa oficiálne hlása.

Je potešiteľné, že už jestvujú mladí historici, nezaťažení ideologickými predsudkami a snažia sa o najjednoduchšie a jej objektívnu interpretáciu. Takým je určite i Dr. M. Lacko. Na prvý pohľad v debata sa javil ako tichý, uzavretý mladý muž, ale v skutočnosti, v diskusií je to nebojácny človek, argumentačne sकेle vybavený vedecký pracovník o slovenských dejinách najnovšieho obdobia, ktorý svojimi argumentami dokáže presvedčiť divákov o pravdivosti svojich názorov, ku ktorým dospel štúdiom archívnych dokumentov a podkladov, i z osobných rozhovorov s ľuďmi širokého spektra názorov, ktorí zažili udalosti na vlastnej koži. a dokáže ich náležite a viero hodne vyhodnotiť a obhájiť. Riadi sa zásadou, že historické udalosti treba hodnotiť vo vzájomných súvislostiach, bez ideologických predsudkov a podľa podmienok a okolností, za ktorých sa tieto udalosti v danom čase udiali. V svojej práci mu ide o prehlbenie národného povedomia najmä mladej generácie, ktoré obdivujeme u iných národov, ale u vlastného zaznávame, hoci je tak prepotrebné pre jestvovanie každého národa. Celkom na koniec úvahy si dovoľím vysloviť želanie mnohých, aby sa v zapačatom trende pokračovalo pre dobro a vzájomné pochopenie nás, všetkých.

PAVOL KALINAY

V. MEDZINÁRODNÝ FESTIVAL SAKRÁLNEJ ZBOROVEJ TVORBY

V nedeľu 5. októbra 2014 v poobedňajších hodinách sa zaplnil bývalý jezuitský kostol v Skalici viac než do posledného miesta interpretmi i poslucháčmi kvalitného spevu, ktorí mali možnosť sa započúvať do sakrálnych piesní prednesených siedmimi zbormi z rozličných krajín Európy. Konal sa V. medzinárodný festival sakrálnej zborovej tvorby. Každý zo 7 súborov predniesol niekoľko duchovných skladieb od rozličných autorov západného i východného obradu. Zazneli piesne v latinčine i v národných jazykoch. Hostiteľom bol spevácky zbor mesta Senica Cantilena s dirigentom Jozefom Chabroňom, ktorý vystúpil v úvode podujatia. Nasledovali komorný zbor Zvony Selenča so Srbska, miešaný zbor „Ronjigi“ Viškovo z Chorvátska, spevácky zbor Pro Fun mixed choir Budapest z Maďarska, mužský spevácky zbor Coro A. N. A. Latina z Talianska, pevecký sbor mesta Vrbno z Českej republiky a Spevácky zbor Chór Mieszany Lo im. A. Mickiewicza v Glubczycach z Poľska. Okrem zboru z Chorvátska, ktorý vznikol v roku 2011, všetky zbory majú dlhoročnú históriu a mnohé vystúpenia na festivaloch a bohoslužbách vo svojich krajinách i v zahraničí.

Záverčná skladba Aleluja v podaní všetkých členov prítomných zborov bolo mohutnou bod-

Dve výstavy

kou za festivalom. Dlhý potlesk po jednotlivých skladbách, po vystúpení zborov i na záver svedčil o spokojnosti účastníkov s predneseným programom a o ich vysokom umeleckom, kultúrnom i duchovnom zážitku.

V. ročník festivalu, ktorý sa konal v prvý krát v Skalici, predtým býval v národnej bazilike v Šaštine, sa uskutočnil aj vďaka príspevku Ministerstva kultúry SR, podpore mesta Senica, i mestu Skalica, ktoré zapožičalo priestory jezuitského kostola.

VÝSTAVA PRVÁ SVETOVÁ VOJNA A ZÁHORIE

V piatok 24. októbra 2014, sa pri príležitosti stého výročia od začiatku I. svetovej vojny, konalo vo výstavných priestoroch Záhorského múzea v Skalici otvorenie výstavy I. svetová vojna a Záhorie. V úvode všetkých prítomných privítala riaditeľka Záhorského múzea Viera Drahošová a pripomenula počet 10 miliónov jej obetí vojakov a 8 a pol miliónov civilného obyvateľstva. Z regiónu Záhorie odišlo na bojiská vojny 33 tisíc mužov a domov sa ich vrátilo necelých 29 tisíc, z ktorých malo vyše tisíc trvalé následky.

Záhorské múzeum sa zapojilo k iniciatíve dokumentovať I. svetovú vojnu a viacerými spoločnými výstavami Záhoria na zapožičanie predmetov, dokumentov, príbehov dokumentujúcich vojnu, ktorá sa stretla s veľkým ohlasom. Z priestorových dôvodov len časť z týchto predmetov je možné vidieť na výstave. Ďalšiu časť z nich priblíži pripravovaná kniha s rovnakým názvom a všetky materiály budú dokumentovať vojnu pre budúce generácie v zbierkach Záhorského múzea.

Jeden z kurátorov výstavy Richard Drška priblížil výstavu, ktorá je rozdelená do jedenástich menších celkov. Je možné vidieť veľké množstvo autentických materiálov, 3 rozmerných predmetov, písomností, obrázkov, fotografií, ktoré vhodne popisujú informačné panely. Výstavené predmety sú zo zbierok Záhorského múzea, viaceré písomné materiály a plagáty sú zo zbierok Štátneho archívu v Bratislave - pobočka Skalica a väčšina predmetov je zapožičaných od rodinných príslušníkov tých, ktorí boli priamymi účastníkmi vojny.

O zbieraní dokumentov, materiálov a príbehov informoval pracovník múzea Róbert Sviba.

Bolo získaných 1314 fotografií, 285 kusov dokumentov, asi 15 príbehov a 278 ks. Trojrozmerných predmetov. Väčšina darcov sa zúčastnila aj výstavy.

K výstave a pripravovanej knihe o I. svetovej vojne sa vyslovil aj Peter Brezina, ktorý sa dlhodobo venuje výskumu I. svetovej vojny na Záhorí. Priblížil výsledky svojho výskumu i svoje postrehy z ich získavania.

Počas otvorenia zazneli viaceré skladby z posledných rokov Rakúsko Uhorska reprodukované zo starých platní, ktoré zapožičal Rudolf Medek.

Na záver všetkým, ktorí prispeli k realizácii výstavy a zapožičali čo i len jediný predmet poďakovala Viera Drahošová a pripomenula nech táto spoločná práca je ako memento pripomenutie si nezmyselnosti konfliktov, varovanie pred rizikom a výzvou na zachovanie tolerancie, aby sme my mohli žiť v mieri aby sme my ani nasledujúce generácie nezažili to čo naši starí otcovia a čo je obsahom dnes otváraanej výstavy.

Výstavu, ktorá už vo svojom úvode sa stretla s veľkým záujmom verejnosti, je možné navštíviť vo výstavných priestoroch Záhorského múzea v Skalici do 28. novembra 2014 a potom možno aspoň jej panelovú časť a niektoré predmety aj na ďalších miestach Záhorie.

ĽUDOVIT KOŠÍK

Slovensko. Úmorná cesta na západ

(Pokračovanie z 8. strany)

Vzhľadom k vyčerpávajúcej vojne s Rumunskom prijal Béla Kun ponuku francúzskeho premiéra Georgera Clemenceau a v júni 1919 stiahol oddiely maďarskej armády zo Slovenska [str. 41]. V auguste 1919 padla Maďarská republika rád a tým aj Slovenská republika rád. Červené armády Slovákov a Maďarov sa rozpadli v zmlúku občianskej vojny a v povojnovom chaosu.

Vznik a konsolidácia Československa boli sprevádzané exodom časti maďarského obyvateľstva zo Slovenska. Mnoho robotníkov z Česka nahradilo maďarských odborníkov [str. 42]. Tento trend bol zjavný najmä v oblasti vzdelávania, so všetkými dôsledkami, ktoré z toho vyplývali: Česi sa sťahovali na Slovensko, aby svojim „zaostalým bratom“ priniesli vzdelanie a vývoj - postoj, ktorý urážal nejedného národne citiaceho Slováka. Pomoc v oblasti vzdelávania bola ale potrebná. Miera negramotnosti dosahovala na Slovensku 15% a v Podkarpatskej Rusi dokonca 50%, v Česku iba medzi 2,4% - 3,3% [str. 43].

V nasledujúcom období sa Československo muselo brániť proti revizionistickým úsiliam Nemecka, Poľska, Rakúska a najmä Maďarska. V auguste 1920 sa Československá republika a Juhošlovanské kráľovstvo dohodli, že sa v prípade maďarskej agresie budú vzájomne podporovať. „Malá Dohoda“ s Juhošlaviou, Rumunskom a v aliancii s Francúzskom bola významným zahraničným oporným bodom novej ČSR.

Mladá Československá republika (ČSR) sa stabilizovala. V jej politickom systéme sa etablovala skupina piatich občianskych a sociálnodemokratických českých strán, ktoré v Prvej Československej republike zostavovali takmer všetky vlády. Československí komunisti (KSČ), menšinové strany, Slovenská ľudová strana (SLS) a zástupcovia Nemcov, Maďarov, Poľakov a Rusínov boli mimo tohto politického konsensu. Administratívne bol štát rozdelený do piatich častí: Česka, Moravy, Sliezska (od roku 1928 časť Moravy), Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

Stranícky systém v slovenskej časti Prvej republiky bol prehľadný. Najsilnejšou stranou bola Slovenská ľudová strana pod vedením Antona Hlinku. Druhou najsilnejšou stranou bola Komunistická strana Československa (KSČ). Medzitým ale slovenskí poslanci KSČ požadovali opakovanú slovenskú autonómiu podobne ako SLS a tak príležitostne spolupracovali, hoci mali odlišné názory na sociálnu a politickú štruktúru v štáte. Slovenská identita a suverenita bol ten bod, čo ich spájalo.

Odlišnej orientácie bola Československá sociálna demokracia (Československá sociálna demokratická strana dělnická (ČSDSD), ktorá presadzovala čechoslovakizmus a s ktorou sa v roku 1918 spojila Slovenská sociálna demokracia. Okrem týchto troch strán boli na Slovensku ešte menšie strany ako napr. Slovenská národná strana (SNS) [str. 46].

OD DRUHEJ REPUBLIKY K ŠTÁTU POD OCHRANOU RÍŠE (1938/1939)

Mnichovskou dohodou z 30. Septembra 1938 rozhodli Veľká Británia, Francúzsko, Taliansko a Tretia ríša o

osude Československa v prospech rozpínavosti Nemecka.

6. októbra 1938 vyhlásila HSES autonómiu Slovenska. Jej predseda Andrej Hlinka zomrel 16. augusta 1938. Dva dni neskôr sa vodca ľudákov, Hlinkov nasledovník Monsignore Jozef Tiso, vyhlásil za slovenského premiéra a poprvýkrát dal podnet k autonómii Slovenska [str. 48]. (Tiso sa nevyhlásil, bol riadne zvolený! D.V.). V októbri 1938 Tretia ríša anektovala Petržalku a o mesiac neskôr Devín. Nacionalistické vedenie v Bratislave prehltilo túto provokáciu bez najmenšieho protestu [str. 49]. (A čo malo robiť? D.V.)

14. marca 1939 vyhlásilo Slovensko samobytnosť. Podkarpatskú Rus behom niekoľkých dní anektovalo Maďarsko. Táto bola v roku 1944 na niekoľko mesiacov „československá“ a v júni 1945 bilaterálnou zmluvou pripadla Sovietskemu zväzu.

Rozdiel medzi anektovaným protektorátom Čechy a Morava a Slovenskom bol v relatívnej samostatnosti slovenskej vnútornej politiky [str. 49].

V prvej viedenskej arbitráži zo dňa 2. novembra 1938 pripadla väčšina územia na juhu Slovenska obývaného maďarským obyvateľstvom, vrátane Košíc, horthyovskému Maďarsku. Slovensko stratilo svoju najdôležitejšiu a výnosnú obilnicu. Odporovať Tretej ríši bolo sotva možné, keďže Hitler pohrozil Tisovi, že osud Slovenska ponechá udalostiam, za ktoré viacej nenesie zodpovednosť [str. 49]. Pre Bratislavu to bola nepriama hrozba, že Maďarsko by s nemeckým súhlasom anektovalo celé Slovensko.

HSES lavírovala medzi autonómiou a nezávislosťou. Nadobudnutá nezávislosť nebola jej cieľom [str. 49]. S novou situáciou sa však vysporiadala. Podľa prieskumov prevláda na Slovensku mienka, že štát, ktorý vznikol v tomto období, nevznikol ako systém nanútený zvonku, ale dôsledkom slovenského vývoja [str. 49]. V rámci tohto obdobia sa publikácia venuje Dôvernému protokolu z 23. marca 1939 [str. 50], prvej Ústave Slovenskej republiky z júla 1939, Ochranej zmluve, Operácii Barbarossa (1941), Vianočnej dohode (1943), Slovenskému národnému povstaniu a pod. [str. 53].

Štátne nariadeným cieľom bolo prenasledovanie Židov a diskriminácia Rómov. Celkovo prišli o život v druhej svetovej vojne tri štvrtiny židovského obyvateľstva predvojnového Slovenska (čo asi nezodpovedá pravde, D.V.). Slovenskí a nemeckí fašisti pomýšľali v záverečnej fáze vojny dokonca na vyhubenie Rómov bez výnimky (nezodpovedá pravde, D.V.), čo sa im ale nepodarilo. Stal sa práve opak. Na Slovensku prežilo najviac Rómov vo východostredoeurópskom priestore [str. 52].

OSLOBODENIE (1944 - 1948)

Keď Červená armáda vstúpila na územie Poľska v neskorej fáze druhej svetovej vojny, Sovieti odovzdali vládnú moc komunistickému vedeniu - Poľskému výboru národného oslobodenia. Prezident Edvard Beneš sa vyhol poľskému scenáru a zavčas urobil ústupky Komunistickej strane Československa a Sovietskemu zväzu.

Publikácia sa zmieňuje aj o boji na Dukle v jeseni 1944, Košickom vládnom programe, odsune nemeckej a maďarskej menšiny, etablovaní

dvoch slovenských politických strán: Komunistickej strany Slovenska a Demokratickej strany (DS), ktoré mali v československej vláde iba sedem ministrov z celkového počtu 32 [str. 55].

Oproti očakávaniu vedenia KSČ prehrala KSS prvé parlamentné voľby v roku 1946. Dostala iba 30,37% hlasov. Voliči preferovali dvoma tretinami Demokratickú stranu (DS).

V Čechách a na Morave boli na konci vojny čiastočne vyhnaní, neskôršie vysídlení tzv. „Volksdeutsche“ (Nemci v zmysle príslušnosti k nemeckému národu ale nie s nemeckou štátnou príslušnosťou), na Slovensku zasa karpatskí Nemci. Odsun na Slovensku však prebiehal humánnejšie ako v českej časti republiky [str. 56].

V prvých povojnových rokoch bol centrálnou politickou témou na Slovensku proces s Jozefom Tisom. Časť katolíckeho duchovenstva sa podarilo občanom tento proces predostrieť ako česko-slovenský konflikt. Beneš, česká hlava štátu, mohol slovenskému ex-diktátorovi uľahčiť väzenie a neskôršie ho aj omilostiť. Slovenské exilové skupiny podporovali kampaň pre Tisu, aj keď s malou ozvenou v spoločnosti. Topoľčany ako i ostatné miesta boli dejiskami demonštrácií pre Tisu, prípadne proti jeho príliš tvrdému odsúdeniu. V apríli 1947 stihla bývalú fašistickú hlavu štátu po odsúdení ako vojnový zločinec smrť obesením. Tento proces vydráždil politické nálady na Slovensku, pretože zainteresované kruhy úspešne skonštruovali údajný protiklad medzi Prahou a Bratislavou a ho rozširovali [str. 56].

(Na viacerých miestach publikácie sa toto obdobie označuje ako napríklad: fašistický bábkový štát /fascistischer Marionettenstaat/ [str. 112], Tisov bábkový režim druhej svetovej vojny /Tiso-Marionettenregime des Zweiten Weltkriegs/, Tiso - fašistický kolaborant /fascistischer Kollaborateur/ [str. 120] a pod.) Autori ani náznamom nespomínajú Tisom udeľované výnimky, ktorými zachránil hodne Židov.

Po roku 1989, keď Slováci mali možnosť zúčastňovať sa na Slovenských národných pútiach v pútnickom mestec Altötting v Bavorsku, spoznala som tam istého pána narodeného a aj žijúceho na Slovensku s priezviskom Braun. Zaujalo ma jeho karpatský a tipovala som na potomka karpatských Nemcov na Slovensku. Povedal mi, že je Žid a chodí na všetky podujatia, ktoré dajako súvisia s prvým slovenským prezidentom Jozefom Tisom. Je to jeho prejav vďaka, že matke zachránil život.

Skutočnosťou je, že Tiso nefiguroval na žiadnom zozname vojnových zločincov a za jeho vlády nebol vykonaný ani jeden rozsudok smrti, naproti tomu napr. za Gottwaldovej vlády bolo v Československu v dôsledku politických procesov popravených 187 (podľa iných prameňov 280) osôb. Presný počet zatiaľ nebol zistený. Tiso nebol žiadnou „bábkou“, ako ho mnohí chcú vidieť. 18. marca 1939 bol pozvaný do Viedne, kde mu Hitler predložil svoje požiadavky. Tiso po vypočutí Hitlera vstal od stola a vyhlásil Hitlerovi, že jeho požiadavky sú pre neho neprijateľné a poberal sa na odchod. Všetci ťppli čo bude. Nič nebolo. Hitler tiež vstal od stola, vykročil k Tisovi a povedal mu, že to nie sú jeho požiadavky, ale jeho generálov. Potom, čo Hitler vyhlásil,

že zo Slovenska nechce ani piadť zeme a že ručí za plnú samostatnosť a garantuje hranice Slovenska, vrátil sa Tiso k stolu a pokračoval vo vyjednávaní. Slovenský štát (vlastne od 22. júla bol jeho oficiálny názov Slovenská republika) nech bol aký bol, skutkom je, že hoc trval iba necelých 6 rokov, stačilo to na to, aby bola založená Slovenská akadémia vied a umení, Slovenská vysoká škola technická, Štátny geologický ústav, Slovenská národná knižnica, Štátny ústav pre slovenskú ľudovú pieseň, Štátny archeologický ústav a ďalšie vedecké inštitúcie. A stavby a železničné trate. D.V.)

OD ZAČIATKU KOMUNIZMU PO BRATISLAVSKÚ JAR (1948 - 1968)

Vedenie KSČ vo februári 1948 vytlačilo nekomunistické strany z vlády a Klement Gottwald prevzal úrad prezidenta. Komunistická strana, ktorá v celom Československu v prvých povojnových voľbách v máji 1946 získala iba 38% hlasov, ani nie o dva roky neskôr už slávila „Vítaný február“ ako začiatok éry socializmu. V ďalšom sa publikácia zaoberá vylúčením Demokratickej strany z vlády, novou Ústavou Československej republiky zo dňa 9. mája, vycestovaním Židov do Izraela po jeho založení v roku 1948, predajom zbraní 'Jewish Agency' a industrializáciou štátu.

V zahraničnej politike sa stala ČSR blízkym spojencom Sovietskeho zväzu. V súlade so sovietskymi záujmami udržiavala pražská vláda styky okrem Severnej Kórey aj s ďalšími mimoeurópskymi krajinami, najmä v Afrike. Československo bolo jedným z najväčších výrobcov vojenskej techniky v Európe a neoddeliteľnou súčasťou jeho zahraničnej politiky bol vývoz zbraní.

V roku 1952 došlo k politickým procesom proti čelným predstaviteľom KSČ, vrátane bývalého generálneho tajomníka strany Rudolfa Slánskeho. Keďže zo 14 obžalovaných boli dvanásť Židia, procesy dostali antisemitský ráz [str. 59]. Jedenásť obžalovaných boli odsúdení na trest smrti, traja na doživotie. Po Slánskeho procese nasledovali čistky, ktoré postihli aj „slovenský nacionalizmus“ viacerých politických funkcionárov. Mnohí slovenskí straníci boli uväznení a vylúčení z KSS.

Spomína sa aj Ústava z roku 1960, podľa ktorej sa z „ľudovej demokracie“ stala „socialistická republika“, ČSR bola premenovaná na ČSSR, dvojčlennosť štátu zanikla. ČSR sa stala jednotným štátnym územím, ktoré sa členilo na kraje a okresy. Slovensko v ňom stratilo akúkoľvek osobitnú individualitu. Zbor povereníkov prestal existovať a kompetencie slovenských inštitúcií ako napr. Národnej rady boli obmedzené [str. 59].

Po XX. zjazde Komunistickej strany Sovietskeho zväzu došlo aj v Československu k destalinizácii, odsúdení boli vo veľkom rozsahu rehabilitovaní. V roku 1961 bola v Bratislave odstránená socha Stalina ale monument Klementa Gottwalda tam paradoxne zostal.

„Pražská jar“ mala svoj počiatok v Bratislave. V ďalekosiahlych reformách v priebehu roka 1968 videli nebezpečie niektorí domáci odporcovia reforiem i predstavitelia štátov Varšavskej zmluvy. Päť vodcov komunistickej strany, vrátane dvoch Slovákov Aloisa Indru (Alois Indra nebol Slo-

vák! D.V.) a Vasiľa Biľaka, napísalo „pozyvací list“, ktorým vyzvali Leonida Brežneva, aby dal vpochodovať Červenú armádu do Československa, že mu hrozí kontrarevolúcia. V prvých dňoch invázie vojsk Varšavskeho paktu bolo usmrtených 19 Slovákov a 130 zranených.

Koniec operácie Varšavského paktu priniesol väčšine slovenského obyvateľstva napriek represiam aj príjemnú správu: V októbri 1968 bol prijatý ústavný zákon o československej federácii, ktorý v rámci ČSSR prebudil Slovensko k životu. Tento zákon formálne uznával „národ český“ a „národ slovenský“. Slovensko sa stalo Slovenskou socialistickou republikou [str. 62]. Došlo však k paradoxnej situácii. Od roku 1969 mal československý štát tri vlády - českú, slovenskú a československú a štyri parlamenty.

REPRESIA AKO

„NORMALIZÁCIA“ (1969 - 1989)
Obdobie po roku 1968 sa dostalo do československých dejín ako obdobie „normalizácie“. V roku 1969 postúpil na čelo KSČ Gustáv Husák, bol jej prvým tajomníkom a od roku 1975 sa stal prezidentom Československa. V ďalšom autori zhrnú v krátkosti hlavné dejinné body od roku 1969 do 1989. Venujú sa aj maďarskej menšine na Slovensku, ktorej v priebehu reformného procesu pražskí predstavitelia strany a štátu zaručili „samospripravý kultúrny život“. Vedenie KSS sa počas normalizácie ale trikrát (1979, 1981 a 1984) pokúsilo maďarské školy na južnom Slovensku zmeniť na „dvojazyčné“. Bezúspešne [str. 64].

PREVRAT (1989 - 1993)

OKOLNOSTI
PREDCHÁDZAJÚCE PREVRAŤU
7. November 1987 je poprepletaný revolučným mýtom. Bezpečnostnými zločkami zabitý demonstrant bol ústrednou postavou príbehu, ktorý koloval nielen v Prahe. Tento mýtvy na Václavskom námestí ale nikdy neexistoval, vymysleli ho organizátori demonštrácie. Svetové médiá sa tohoto nemítveho mýtu ziskuchtivo chytili ako signálu potrebného ku konečnému zvrhnutiu komunizmu.

Bratislava stála v tom čase, tak ako často predtým, v tieni Prahy. A to neprávom. Aj v Bratislave sa konali študentské manifestácie, na ktorých boli požadované tie isté požiadavky ako v Prahe. Predchádzal im 25. marec 1988, protikomunistická demonštrácia na ktorej náboženskí aktivisti s horiacimi sviečkami požadovali náboženskú slobodu.

„Zamatová revolúcia“ zjednotila všetkých, katolíkov a liberálov, nezávislú ľavicu, ekologicky orientovaných ako i národniarov. Každý očakával od nej to, čo si prial: nekomunistickí ľavičiar tak ako v roku 1968 socializmus s ľudskou tvárou, liberáli voľný trh, katolíci návrat sily viery a zaiste aj navrátenie cirkevného majetku, staré české šľachtické rody zasa navrátenie ich vlastníctva a národnári „Slovensko“, „Česko“ a „Moravu“ alebo vyhnaní sudetskí Nemci zasa odčinenie nespravodlivosti, ktorú pripisovali Benešovej vláde po roku 1945. Tento prevrat nemal ale žiadny politický alebo hospodársky program alebo dajaké smerovanie a tak muselo skôr či neskôr dôjsť k strate politického vedenia. Najsilnejšie ekonomické sily nachádzajúce sa mimo

Československa sa zmocnili „rodinného striebra“ a rozdelenie česko-slovenskej rodiny im prišlo práve vhod [str. 68].

NOVÝ POLITICKÝ ZAČIATOK

Tu sa autori venujú hnutiu Verejnosti proti násiliu (VPN), podobnej občiansko-spoločenskej mimovládnej organizácii, ktorá úspešne odolala pokusom o jej pohltie katolíckou a pravicovonacionalistickou stranou [str. 69]. Náboženski horlivci po boku bratov Čarnogurských s 'Kresťansko-demokratickým hnutím' (KDH) rýchlo vybudovali vlastné stranické štruktúry pomimo skôr voľnej Verejnosti proti násiliu (VPN). Ďaleko napravo od týchto smerov sa pokúšali radikálne sily kultúrnej ustanovizne Matice slovenskej získať vplyv na budúce smerovanie spoločnosti [str. 68]. Spomienkové demonštrácie na pamiatku radikálneho kňaza Andreja Hlinku (v lete 1990) a výzvy zákazu používania maďarského jazyka na úradoch sprevádzali prvú postkomunistickú fázu. Ultra-nacionalisti združení okolo Jozefa Markuša a Viťazoslava Mórica boli pod vplyvom slovenských exilových skupín v USA a v Kanade, ktorí sa svoju desaťročnú bezvýznamnosť v protikomunistickom biotope na druhej strane Atlantiku snažili kompenzovať v poprevratovom vir-vare [str. 69]. Občianski aktivisti Fedor Gál a Vladimír Mečiar, ktorý sa cez VPN po voľbách v júni 1990 stal slovenským premiérom, mohli zabrániť nekontrolovateľnej nacionalistickej eskalácii [str. 69]. Ich dôrazné NIE obmedzujúcim jazykovým zákonom a protimaďarským manifestáciám usmernilo nacionalistov [str. 69]. V neskoršej fáze sa však Mečiar po jeho prvom odvolaní v apríli roku 1991 pridal na stranu národných síl.

V ďalšom sa autori venujú prvým postkomunistickým voľbám v júni 1990 a kratšej bibliografii Vladimíra Mečiara, ktorého dávajú do protikladu s „Herrensöhnen“ (pánskym synčekom) Václavom Havlom. Mečiar je synom nemajetných ľudí a Havel vyrastal v rodine, ktorá zamestnávala vychovávateľku, kuchárku, slúžku, záhradníka a šoféra. Kým Havel na všetkých pódioch vo vriacej Prahe požadoval zmenu systému, o Mečiarovi sa v novembrovej Bratislave nič nepočulo. Zúčastňoval sa na demonštráciách iba okrajovo. Protikladné boli aj ich prístupy počas transformácie. V Prahe sedel horlivý transformátor, ktorý chcel čo najviac vyhovieť zahraničným firmám a Medzinárodnému menovému fondu (MMF), bažiaci po rýchlej privatizácii, z ktorej by aj on sám profitoval. Koniec koncov dostal Havel späť rozsiahlu rodinnú nehnuteľnosť v strede centra Prahy. Naproti tomu Mečiar v Bratislave už od samého začiatku brzdiť príliš rýchlu liberalizáciu lebo vedel, že väčšina Slovákov od nej nič dobrého nemôže očakávať.

ZAMATOVÝ PUČ A JEHO NÁSLEDKY

Zradca! Zradca! Skandovalo 100 000 nahnevancov Sloveniek a Slovákov 24. apríla 1991 na bratislavských uliciach. Hnev patril Jánovi Čarnogurskému. Niekoľko týždňov predtým

podobné privítanie sa ušlo aj Václavovi Havlovi, ktorý utiekol s modrínami a roztrhnutým oblekom [str. 70].

(Havel neutŕžil žiadne modriny a jeho oblek bol v poriadku. Slováci sú tu predstavení ako dajakí bitkári, namiesto aby sa napísalo, že šlo o provokáciu z Havlovej strany, D.V.).

Demonštrácia bola vyvolaná zosadením Mečiara a odvolaním siedmich jeho ministrov predsedníctvom Slovenskej národnej rady. Čarnogurský pomocou Prahy zaujal najvyššiu vládnú pozíciu na Slovensku. Zosadenie Mečiara sledovali s uspokojením Praha a západoeurópske vlády [str. 71]. Podľa nich Mečiar brzdi tempo reforiem v Československu, lebo do popredia svojej politiky kladol sociálne a národný aspekt. Protivníci vyčítali Mečiarovi aj jeho cestu do Moskvy začiatkom roku 1991. Mečiar si bol dobre vedomý problémov, ktoré by nastali úplnou rozlukou Slovenska od (post)sovietskej ekonomiky. V medzinárodnej politike sa snažil udržať rovnováhu medzi Východom a Západom.

Na uliciach bol Mečiar hviezdou. Jeho popularitu nepodlomilo ani jeho odvolanie bezbožnou kresťansko-slovenskou/česko-liberálnou alianciou a ani volaním zo zahraničia po rýchlych a radikálnych reformách. Čím ďalej tým viac sa javilo, že cesty transformácie, ktorými Praha a Bratislava chcú ísť, sú rôzne. Aby sa mohli previesť rýchlejšie zmeny štruktúr, bolo potrebné zbaviť sa Mečiara. Za rozhodného vplyvu v poradí stojacich liberálnych síl zo západnej Európy, špeciálne z Nemecka a Rakúska, môže byť 23. apríl 1991 deň zosadenia Mečiara považovaný za mílnik procesu rozpadu Československa [str. 72].

V ďalšom sa autori zaoberajú voľbami do SNR 5. a 6. júna 1992 a osudom slovenskej a českej komunistickej strany.

HOSPODÁRSKY KOLAPS A ZAVRHNUŤIA SOCIÁLNYCH RIEŠENÍ

Medzi 1989 a 1993 sa ekonomika v Československu totálne zrútila. Sociálne dôsledky boli dramatické. Slovensko prešlo najťažším obdobím od konca druhej svetovej vojny. Dohodou pražskej vlády s Medzinárodným menovým fondom (IMF) a nemeckým vojenským námorníctvom boli veľké stredoslovenské zbrojné závody zatvorené. Už v roku 1991 sľúbil Havel počas rokovaní s veriteľmi Svetovej banky a MMF (IMF) zastavenie výroby ťažkých zbraní, napr. tankov. Západ sa takto chcel zbaviť svojich východoeurópskych konkurentov. Ekonomika bývalého východného bloku bola zničená. Havlov záväzok Medzinárodnému menovému fondu (IMF) zastaviť výrobu tankov sa proklamoval ako gesto mierovej politiky. Plány pre prechodnú výrobu nevojenskej produkcie ale neexistovali [str. 77].

FIASKO PRIVATIZÁCIE

Publikácia zaujímavu popisuje prvú slovenskú privatizáciu 23. februára 1991 o 9.30 hod. na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave. Ubehlo viac ako dve desaťročia a hodne sa odtedy zmenilo. Kolektívne nehnuteľnosti už neexistujú, štátne vlastníctvo je na minimum zredukované a pre obyvateľstvo sa nemôžu zaistiť kaž-

dodenné existenčné potreby. Prebehlo radikálny výpredaj kolektívneho a štátneho majetku súkromným investorom a záujemcom, ktorý začal v roku 1991, v zmlúvkach delenia štátu bol urýchlený a vstupom do NATO a Európskej únie je vojensky a aj právne chránený [str. 80].

Československá privatizácia sa v priebehu doby ukázala ako rýchle zbohatnutie niekoľkých vyvolených. Profitovali z nej investori s veľkým kapitálom a korupční štátni úradníci, najmä zahraničné banky, zahraniční investori a českí a slovenskí exulanti a malý počet domácich vlastníkov kapitálu, ktorí už počas komunizmu využili možnosti a nahromadili na čierne peniaze, ktoré vložili do privatizácie. Z vysokých štátnych a podnikových komunistických funkcionárov sa stala nová trieda - trieda buržoázie [str. 82].

Na rozdiel od Česka (na Moravu autori asi zabudli, D.V.) bolo Slovensko ušetrené od návratu šľachty. Tá dostala späť svoje majetky a zámky. Väčšina z nej bola desaťročia usadená vo svojich komfortných zariadených palácach na Ringstrasse vo Viedni, kde prečkala „komunistickú zimu“. Jedným z nich je aj Karl Schwarzenberg snívajúci o dobrých starých časoch rakúsko-uhorskej monarchie [str. 84]. Jeho angažovanie v Konferencii pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (KSSE) v roku 1970 mu o 25 rokov neskôr prinieslo reštitúciu jeho majetku a politické hodnoty.

BOLESTI ROZLUKY

Privatizácia bežala v plnom prúde, keď sa špičky obidvoch častí štátu rozhodli ho rozdeliť na Českú a Slovenskú republiku. Nielen pri delení spoločného majetku ťahalo Slovensko za kratší koniec, ale aj personálne. Federálni úradníci a diplomati boli zväčša Česi. A tí so slovenským pozadím zostali zväčša v Prahe. A to práve keď Slovensko muselo vybudovať riadenie vlastného štátu. Autori citujú Zdenka Lukasa, podľa ktorého Slovenská národná banka mala iba päť domácich odborníkov, zbytok prišiel z USA, Nemecka a Francúzska, z nemeckej Spolkovej banky, z MMF a Svetovej banky. Rakúska národná banka prispela hardvérom. Slovenské bolo iba meno. Už nedostatok personálu nútil Slovensko dať ekonomické páky do rúk Washingtonu a Bonnu.

Pri udeľovaní občianstva bol v Českej republike iný prístup ako na Slovensku. Kým slovenský zákon o štátnom občianstve umožnil všetkým bývalým Čechoslovákom dvojité občianstvo, v Čechách to nebolo možné. Ak sa chcel niekto po 1. januári 1993 stať Čechom, musel preukázať, že posledné dva roky mal trvalý pobyt buď v Čechách alebo na Morave, prípadne, že sa zriekol slovenského občianstva a predložiť policajné osvedčenie, že za posledných päť rokov nespáchal žiaden trestný čin. Tento restriktívny zákon bol namierený proti Rómom, aby opustili Česko a podľa českého diktátu šli domov, na Slovensko. Väčšina Rómov prišla do Čiech po roku 1945 z východného Slovenska spolu s Čechmi a Slováckmi z Podkarpatskej Rusi. Dostali tam byty po vyhnaných Nemcoch. V roku 1991 sa hlásilo k rómskej národnosti 33 000 osôb. Predpokladá sa, že ich bolo päťkrát toľko [str.

87]. Český restriktívny zákon mal za následok, že veľa Rómov zostalo bez štátnej príslušnosti a šli na Slovensko. A tam sa mohol každý bývalý Českoslovák stať Slovákom.

MAĎARI

POD SLOVENSKOU VLAJKOU

Prvýkrát vo svojej takmer 1000-ročnej histórii na európskom kontinente museli Maďari od 1. januára 1993 žiť pod štátnou správou Slovenskej republiky. Asi 600 000 Maďarov žije na jej území. Politicky sa maďarská menšina od začiatku organizovala viac či menej v národne orientovaných stranách. Bezprostredne so slovenskou nezávislosťou eskalovali dva konflikty [str. 89]. Za prvé bol to spor kvôli dvojazyčným nápisom smerových tabulí a za druhé kvôli písaniu koncoviek ženských priezvisk. Podľa autorov písanie priezvisk so slovenskou koncovkou žiadali slovenskí národní radikáli. Na Maďarov to pôsobí nielen zmyslovo nesprávne ale aj ponižujúco [str. 89]. Slovensko-maďarský spor kvôli písaniu ženských priezvisk sa vyriešil 24. septembra 1993 zákonom, ktorý umožnil písanie ženských priezvisk bez slovenskej prípony -ová. Autori uzavierajú kapitolku zhrnutím, že štart Slovenska do nezávislosti nebol sprevádzaný len hospodárskymi a sociálnymi problémami ale aj so skutočne nikdy nevyriešenou „maďarskou otázkou“. Provokácie zo strany Maďarska sú stále konštantné a jeho vlády neustále zasahujú do zvrchovanosti Slovenska [str 90].

ÉRA MEČIARA: POKUS O ROVNOVÁHU MEDZI VÝCHODOM A ZÁPADOM (1994 - 1998)

V novembri 1994 začal V. Mečiar po vynikajúcom volebnom víťazstve HZDS svoje tretie funkčné obdobie. Tentoraz malo trvať plne štyri roky a nemalo byť predčasne ukončené opozičnými intrigami, prípadne tlakom prezidenta alebo parlamentu.

Geopolitická a ekonomická orientácia tejto koalície bola Západu trňom v oku. Odrážala slovenskú spoločnosť, ktorá si vo svojej väčšine priala sociálnu ochranu a nie odovzdanie ekonomických najlepších súst a už vôbec nie sociálnu orientáciu nalinkovanú zo strany Západu.

Slovenská koalícia zostavená po parlamentných voľbách 1994 zastupovala vlastnú, národne orientovanú parlamentnú demokraciu, ktorá necítila žiadnu povinnosť voči veľkým západným korporáciám. V predvolebných sloganoch HZDS, ZRS a SNS chýbali rituálne vyznania o prístupnosti otvoreného trhu, konkurencieschopnosti a voľného pohybu kapitálu a tovaru, ktoré sú na Západe bežné. Ba práve naopak: Štát a jeho inštitúcie mali dostať väčší priestor pre sociálnu, oblastnú a národnú politiku, tak ako ju ľudia poznali z čias komunizmu a v mnohých oblastiach aj cenili [str. 92].

Politológ Grigorij Mesežnikov z prozápadne orientovanej mimovládnej organizácie „Inštitút pre verejné otázky“ vymyslel pre západoeurópskych pozorovateľov neobvyklú vládnú koalíciu pohľadavý termín „neštandardné strany“ a opozičné strany označoval za „štandardné strany“. Týmto rozlišovaním sa Mesežnikov

snažil vniesť niečo ako vedeckosť do politickej i do geopolitickej debaty a liberálno-konzervatívnu opozíciu povýšiť na normu „normálneho“ stranického štandardu a tým jej zaručiť vyššiu legitimitu [str. 93]. Západoeurópske médiá a politici túto „analýzu“ prijali s vďakou. Koalíciu vzniknú po voľbách 1994 biľagovali podľa potreby ako nacionalistickú, komunistickú, pravicovo- prípadne ľavicovo radikálnu, v každom prípade ako nedemokratickú a autoritársku. Ideologické priradenia môžu mať v niektorých prípadoch aj svoje oprávnenie, ale podaný obraz „nedemokratickosti“ a „autoritativity“ dáva viac informácií o denunciantoch ako o adresátovi. Parlamentnú väčšinu - mimochodom už tretiu - dosiahol Mečiar slobodnými voľbami. Ako „nedemokratická“ by sa mohla označiť iba vtedy, keby sa pod demokraciou rozumel liberálny konštitucionalizmus Friedricha Hayeka [str. 93].

Blízky dôverník a poslanec Vladimír Mečiar Agustin Húska odpovedal v rozhovore na otázku, prečo politickí a mediálni vedúci na Západe považujú koalíciu z HZDS, ZRS a SNS za bandu nacionalistov a komunistov, takt: „Západ by rád videl slabú vládu v Bratislave, s ktorou by sa mohol bez problémov aranzovať. Pretože koalícia nie je ochotná pristupovať na rýchle a bezmyšlienkovité kompromisy, pozerá sa na ňu nevráživo“. Ďalej povedal: „V modernom trhovom hospodárstve chceme mať samostatnú, širokú vrstvu zástupcov kapitálu, ktorí sú Slováci a nie výlučne Nemci, Americania alebo Francúzi“ [str. 93].

Politici HZDS a ekonómovia Nezávislého združenia ekonómov Slovenska (NEZES) neodmietali privatizáciu za predpokladu, že štát bude pôsobiť makroekonomicky a slovenské banky sa podriadi politickému cieľu vlády. Pri privatizácii slovenského hospodárstva dbalo HZDS obzvlášť na národnosť kupujúceho: Zo 367 privatizácií v roku 1995 a 400 v nasledujúcom roku sa ušlo iba sedem zahraničným kupcom. Aj keď vlády HZDS v 1990-rokoch privatizáciu popohňali, centrálna rola štátu v ekonomike zostala nezmenená: Energetika, železnice a telekomunikácia neboli na predaj [str. 94].

SOCIOEKONOMICKÉ OSNOVY

Vládna koalícia nechcela pripustiť, aby sa iba európski a americkí požívatelia dostali ku korytám. Transformácia mala vytvoriť aj domácu vrstvu profitérov. Ako partnera a garanta by bola rada videla Rusko, ktoré bolo predurčené aj ako dodávateľ energie. Tragédiou tejto vytýčenej geopolitickej rovnováhy medzi Východom a Západom bolo, že práve v tej dobe sedel v moskovskom Kremli Boris Jeľcin, ktorý si vytýčil úlohu rozbiť post-sovietske štruktúry a o silné Rusko nemal záujem.

Snaha Bratislavy o geo- a hospodárskopolitickú rovnováhu medzi Bruselom a Moskvou mala v prvom rade uviesť svoju vlastnú postkomunistickú slovenskú elitu do takého postavenia, v ktorom by si upevnila svoju pozíciu medzi obidvoma pólmi [str. 96].

(Pokračovanie v budúcom čísle)

V tomto roku si svet vo veľmi hrozivej súčasnej situácii pripomína 100. výročie vypuknutia prvej svetovej vojny - jednej z najstrašnejších vojenských katastrof v dejinách ľudstva. Trpelo v nej nielen 70 miliónov zmobilizovaných vojakov, ale aj ľudia v zázemí. Do mozaiky tých nepoznaných chceme prispieť podkrytím dvoch príbehov obyčajných slovenských dedinských rodín. Zatiaľ neboli literárne, publicisticky ani inak zachytené. Ostali po nich len historické fotografie žien s deťmi a vrúcny pozdrav mužovi na front na zadnej strane jednej fotografie:

„Karta písaná 2. decembra (asi v roku 1915).

P. Ježiš Kristus aj slávne meno panny Márie, nech nám bude na dobrej pomoci v každom čase života nášho, draho milovaný manžel môj. Srdečne Ťa pozdravujem a dobrého zdravia Ti viňšujem aj s mojím a Tvojím synom, čo nevieš o ňom.“

Karta bez podpisu, adresovaná Jánovi Jarošovi Plavému do Ruska na Sibír v Tobolskej gubernii.

Veľa takých kariet sa pokúšalo prebiť k mužom na fronty. Mnoho žien sa dávalo fotografovať aj s deťmi, aby aspoň svojimi obrázkami potešili hlavu rodiny, strádajúcu na inom konci sveta. No nebývali všetky doručené. Ba niektoré nemohli byť ani len odoslané, pretože ne jeden vojak sa už v prvých dňoch vojny stratil. Akoby sa prepadol ... do blata zákopov, do hrobu, do zajatia, alebo akoby bol tak ťažko telesne či psychicky ranený, že nemohol poslať domov ani svoju adresu. Tak ostala doma vo Východnej pod tatranským Kriváňom tu publikovaná fotografia Anny Števkovej, rodenej Farskej.

Anna Števková márne dúfala, že manžel napíše. Nedočkala sa. Až po vojne sa dozvedela od frontových navrátilcov, že nepriateľský vojak rozťal jej muža šablou od pleca až po pás už v prvej bitke pri Tarnove - tesne pred Vianocami 1914, čo bolo len pár

dní po odchode jeho vojenského transportu zo Slovenska do Poľska. V zlomu tušenie žiadala pátrať po ňom Červený kríž. Márne. Nezistili nič. Ani po vojne úrady nevedeli, či žije alebo umrel, potvrdili len jeho posledné miesto vo vojenskej jednotke pri Tarnove.

V nádeji, že žije, nechala sa pre manžela zvečniť aj s deťmi - starším Martinom (neskorším spisovateľom, národopiscem, fotografom a kňazom Marošom Madačovom) a s mladšou Aničkou (ktorá na konci vojny umrela, vraj na chorobu „španielku“). Fotoграфovali sa však až v čase, keď

rolí a lúky. Oporu nemohla hľadať ani u manželových rodičov, pretože boli už mŕtvi - svokor tragicky umrel na otravu hribovom satanom, ktorý zjedol počas lúčnych prác vysoko nad dedinou na Plavieho jamách. Kým ho chlapi na nosidlách z čečiny zniesli do doliny, dokončil v kľúčoch. Mladučká Katarína sa bez manžela, bez opory v rodičoch či svokrovcov tak trápila, až sama takmer umrela na žalúdočné vredy. Taká bola sivá a vychudnutá, že už nikto v dedine neveril, že prežije. A predsa zázrakom a húževnatosťou prekonala chorobu. Pozviechala sa, ba žila s chorým žalúdkom a s peknou

Plavý si ju našiel. Veľmi starostlivo ju musel opatrovať na srdci, keď prežila zákopy, dažde, ležanie v mlákach, útek od veliteľov, robotovanie u akýchsi gazdov i nekonečne dlhé pešie putovanie zo Sibíri domov. Janko sa nedal zverbovať do légii, nešiel do Vladivostoku, nenalodil sa s legionármi na oceánsku loď. Pešo sa vybral domov! Tisíce kilometrov v čase i nečase. Jedna zima bola taká strašná, že sa nedalo ani umývať, len snehom. Kým prerúbali ľad na rieke a vodu vytiahli, už sa chytala v nádobe kôrka ľadu. A keď ho preborili, aby si odliali vody do svojich nádob, voda v

letku zamrzala. Raz putovali s kamarátom cez akési močiare, inokedy cez rieky. Aby si uchránili suché šaty, vyzliekli sa donaha a svoje polozodraté handry niesli v rukách nad hlavou, alebo v zuboch - ak sa museli opierať palicou o dno rieky a druhou rukou držať jeden druhého. Lenže potom sa nemali čím utrieť, len utekať pred „chytačmi“ zbehov, a tak natiahli svoje háby zas len na mokré premrznuté telá. Celé mesiace chorí, hladujúci, v strachu a horúčkach sa napokon predsa len dostali domov. Lenže Ján mal organizmus natoľko vyčerpaný a zdravie poškodené, že už len dožíval, hlavne na posteli. Onedlho umrel. Nepriniesol žene radosti ani pomoci pri zadovážovaní chleba, iba ešte väčšie starosti a trápenie. Pochovala ho v roku 1925.

Taká strašná a nezmyselná je každá vojna. Hlúpy je každý, kto ignoruje poznanie minulosti a odmieta poučenie z nej. Vinný je každý, koho vojnové napätie nezaujímá, alebo ho chce využívať na piganie guliek do vlastnej jamky. A zločincom je každý, kto triafa do iných, akoby len... gulky pigal.

Vojna nie je piganie guliek

Z príbehov prvej svetovej vojny

bol Martin Števek stredný už mŕtvy. Deti si ho nepamätali, hoci sa obe narodili ešte pred jeho narukovaním. Pri rozlúčke ich už nemal kedy povarovať na rukách, iba im v kolíske pobozkal hlávky a povedal posledný pozdrav, ktorý sa navždy vrezal do manželkinej pamäte: „No, zbohom, deti moje! Už vás nikdy neuvidím!“

DRUHÁ FOTOGRAFIA pochádza z dolného Liptova - z dediny Gombáš (dnes Hubová). Zachytáva mladú dvadsaťročnú Katarínu Jarošovú Plavú so synom Jánom. Obaja sú na nej smutní, ba utrpení. Živorili, lebo dedinský krčmár Kijo podvodom okradol osamelú ženu o podiel na otcovskom dedičstve aj napriek tomu, že nemala možnosť inak sa živiť, len z

štíhlou postavou až 82 rokov. Vredy ju však stále trápili, až sa neskôr zvrhli na rakovinu. A tak trápenia z mladosti neboli ničím oproti tomu, čo ju čakalo v starobe, najmä však v posledných mesiacoch pred smrťou...

Ako dievka bola iste pekná, šikovná a smelá, lebo si ju ako osemnásťročnú vybral miestny učiteľ Peter Miko Hrončo za herečku do prvého riadneho dedinského divadelného predstavenia. Pán učiteľ bol veľkým zanietencom rozvíjania miestnej kultúry. Stal sa zakladateľom a dirigentom prvej dychovej hudby v dedine, vlastencom, panslávom, aj ochotníckym režisérom. Po úspechu náboženskej vianočnej hry Narodenie Pána, ktorú v roku 1909 nacvičil predchádzajúci učiteľ Anton Húška s deťmi miestnej školy, odvážil sa Hrončo v roku 1913 pustiť do nenáboženského divadelného predstavenia s dospelými hercami. Vybral pre nich veselohru Ferka Urbánka Strašidlo. Katarína - vtedy ešte slobodná Okáľová - spolu s Jánom Jarošom Plavým, starším od nej o dva roky, hrali mladú zamilovanú dvojicu v úlohách Helenky a Petrika. Tak sa k sebe mali, až sa naozaj zamilovali a po pôste i po Veľkej noci sa dali podľa pravidiel trikrát „zhodiť z kancľa“ ohláškami. Dňa 4. mája 1914 ich sobášil administrátor gombáskej fary Július Brtko. Katka sa nastáhovala k manželovi do jeho rodičovského domu. Lenže už o pár mesiacov v lete bola vyhlásená mobilizácia, ktorá jej manžela ukradla. Po čase dostala Katarína z Ruska od manžela pozdrav s prosbou, aby sa dala odfotografovať a tú fotografiu mu poslala ako kartu. Lebo vraj najľahšie sa k vojakom dostanú fotografiové pozdravy. Ján a Katarína už síce vedeli písať, ale kostrbato, ťažko čitateľne. Mnohí iní vojaci ešte horšie, a tak sa stávalo, že ani správna adresa nenašla adresáta. Lenže ak pri veliteľstve vyložili karty s fotografiami, vojaci si svoje podľa podobizní manželiek ľahšie našli. Niekedy aj kamaráti a rodáci sa navzájom upozornili na známe tváre.

Tak sa aj stalo. Katarína medzitým porodila chlapička, ktorému dala otcov meno - Ján. Odfotografovať sa dala aj s ním. A „karta“ naozaj došla až na Sibír. A Janko

Katarína Jarošová Plavá so synom Jánom
Dole: druhá strana fotografie s pozdravom Kataríny manželovi

Neodoslaná karta Anny Števkovej s deťmi Martinom i Aničkou z Východnej

